

Dnesek

ROČNÍK II

V PRAZE 18. ZÁŘÍ 1947

CENA Kčs 3.50

Čo sa nám na Čechov nepáči?

MYJAVUS

Svoboda spotřeby a plánování

Inž. KAREL DOLEŽEL

Dvě tváře indické nezávislosti

JIRÍ NEHNĚVAJSA

Němci a válečný atom

Dr JIRÍ ALTER

Stíny americké finanční pomoci

Dr JAR. NOVÝ

Plní odbojové hnutí své poslání?

JAN HRDLIČKA

Výchova k nenávisti — Ohrožená matematika — Extrémy se dotýkají — Festivaloví hosté v pražských školách — Právo a povinnost pracovat — Může mít zemědělec také dovolenou? — Ze Zlína — Propaganda, která zabíjí — Po festivalu — Proč plakat? — Úroveň — Listárna redakce

Nový román z doby okupace, který nechce být pouhým dokumentem doby, nýbrž zároveň i dobrou, poutavou a živou četbou:

JAN WEISS VOLÁNÍ O POMOC

452 stran, cena brož. 100 Kčs, váz. 130 Kčs.
U knihkupců Fr. Borový

VZPOMÍNÁME PAMÁTKY PRESIDENTA OSVOBODITELE

55 jednostránkových hlubotiskových obrazů 65 Kčs, váz. 82 Kčs. Uspořádal Zdeněk Rossmann a Vladimír Rýpar. Fotografoval K. Hájek.

BYL VELIKÝ V ŽIVOTĚ I SMRTI...

Tak bylo napsáno o závěru pozemského života T. G. Masaryka, o oněch sedmi dnech mezi jeho skolem v Lánech 14. září a uložení jeho ostatků na lánském hřbitově 21. září 1937. Sedm dní ležela nad republikou pochmurná atmosféra pláče a smutku, o to pochmurnější, že ji už napojovala předtucha událostí příštích let, sedm dní trvaly smuteční slavnosti, za nichž se tak dojmavě projevila láska národa k Osoboditeli — a právě tímto sedmi dnům je věnována tato knížka, tento písní a dokumentární sáznam všeho, co následovalo po smrti muže nad jiné krásného, velkého a milovaného. Listujíc v ní, necht si na T. G. M., na jeho život i velikost vzpomenu vylchni tl. kdož jsou pamětníci jeho pohřbu, a tl. kdož zatím dorostli, necht v ní naleznou vzor, poučení i kousek jistoty v dobách ne právě klidných.

MASARYK VE FOTOGRAFII

Moudrou a laskavou tvář Presidenta Osoboditele oživuje a připomíná tato knížka, jistě jedna s nejkrásnějších publikací. Vyšlo již 9. vydání v celkovém nákladu přes 35 000 výtisků. Kupte si tuto milou knížku včas, než bude opět rozebrána! 118 hlubotiskových obrázků, s předmluvou Karla Čapka, s básní Jar. Seiferta, váz. 180 Kčs.

U všech knihkupců
nakladatelství, ORBIS PRAHA XII, Stalinova 48

Koupíme PŘÍTOMNOST

roč. 1927, 1928, 1935, 1936, 1937. Nabídky na administraci časopisu DNEŠEK, PRAHA I, Národní tř. 9.

Právě vyšlo 3. číslo

SVĚTOVÝCH ROZHLEDŮ

jedineho měsíčníku v ČSR pro mezinárodní otázky a zahraniční politiku, do něhož přispívají nejvýznačnější naši i zahraniční odborníci.

Z obsahu: André Simone: Pařížské papírové resoluce a Marshallova skutečnost. — Dr R. P. Javorník: Maďarsko vollo. — VI. Minařík: Jak vypadá dnešní německé podzemní hnutí? — V. Kovář: Americká reakce v boji proti demokracii. — Ing. J. Georgiadis: Ohlášena republikánská vláda v Řecku a její význam. — Pierre Cot, bývalý francouz. ml. ministr: Vztahy mezi USA a SSSR v blízké budoucnosti. — Kdo je proti zákazu atomových zbraní? — B. Leontesku: Rumunská demokracie a její nepřítel. — A. Černá: Němečtí přísluhovači mezinárodní reakce. — USA musí vyvážet za každou cenu. — P. Polák: Jak Anglii pomohla dolárová půjčka? — Život a práce slovanských národů — měšče ve světě — z hnutí pracujícího lidu — otázky a odpovědi — dokumenty — co o nás píše zahraniční tisk — o knihách. Cena jednoho výtisku o 36 stránkách Kčs 9.—, roční předplatné (12 sešitů) Kčs 90.—.

K dostání u všech knihkupců, ve stáncích nebo v administraci časopisu: Praha II, Na Florenci 13.

CO ŘÍKAJÍ DĚJINY O KLADSKU?

Odpověď na tuto otázku dává kniha

Dr. J. TICHÝ, Dr. V. VOJTIŠEK,
Dr. E. NOHEJLOVÁ - PRÁTOVÁ

KLADSKO V HISTORII ČESKÉHO STÁTU

Tři autoři se spojili, aby zcela vědeckým způsobem vypsali základní fakta o dávné souměřitelnosti Kladka s českým státem. Keč dějin o této souměřitelnosti je jasné. Text je provázen čtyřmi přílohami na křídle
Stran 80, cena brož. výt. Kčs 45.—

NAKLADATELSTVÍ UNIVERSUM
PRAHA II, VÁCLAVSKÁ ULICE ČÍS. 12

OBSAH DNEŠKA Č. 24: CATO: Jak dále? — JOSEF HUDEC: 35.000 milionářů. — Dr. JAROSLAV KOLÁŘ: Milionáři a miliardáři. — »BAJO«: Práci čest? — Ze Zlína. — FERDINAND PEROUTKA: Konec jedné polemiky. Mapa socialismu a demokracie. — Kolem pracovní morálky. — Humanita. — Masaryk člověk. — Osvěta a lidové demokracie. — »Případ kapitána Dreyfusa« — Slovensko, viděno z dovolené. — Pán rozhlasu - i tisku? — Propaganda, která zabíjí. — Ještě několik slov k článku »Po festivalu« — Morzakultura pracujícího Zlínska. — Je tohle demokratická výměna názorů? — Kdo pomůže volyňským Čechům? — Sokolské biografie. — Po festivalu. — Česko-slovenská církev a komunistická strana. — A ještě ty pojišťovny. — Listárna redakce.

Dnešek

řídí Ferd. Peroutka

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TŘ. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrtý rok Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohlédací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný zástupce listu redaktor Ed. Valenta. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské nám. 36.

Čo sa nám na Čechov nepáči?

Česi v tomto časopise niekoľikrát vyložili, čo se jim na Slováčoch nelíbí. Považujeme za príkaz té rovnoprávnosti, jež v tomto státě vždy má být mezi Čechy a Slováky, aby také Slováci mohli říci, co se jim nelíbí na Česích.

Kým na českej strane sa stretávame veľmi často s vecnými aj menej vecnými kritikami na Slovákov ako takých a vôbec na slovenský verejný život, nerieši Slovensko konkrétne svoj vzťah k českému národu. Možno povedať, že sú to len všeobecné úsudky založené na jednotlivých prípadoch, ktoré sa potom aj citovo zafarbujú, takže o akýchsi objektívnych zisteniach sa nedá hovoriť. V časti slovenského vidieka žije ináč veľmi živo vplyv vyše 20ročnej opozičnej politiky proti všetkému, čo bolo české, pričom sa táto opozičnosť nevytvárala vždy na zásadách, ale skôr na demagogicky pristráhaných jednotlivých prípadoch, keď český školník, alebo zriadenec »okrádal o chlieb« chudobného Slováka. Škoda, že sa táto relácia, založená na emócií, paušálne odbavuje pojmom reakcie a taktó prakticky sa znemožňuje paralyzovať účinky minulosti. Týchto niekoľkých pripomienok na adresu Čechov chce byť prvým pokusom pre vecný rozbor terajšieho pomeru medzi Čechmi a Slovákami s tým zameraním, aby sa s vecou zaoberali rovnako postihnúť ako kritikovia.

Česi-egoisti v štátnom živote

Za prvej republiky sa motiv egoizmu v štátnom živote na českej strane neprejavoval. Vznikalo to z toho, že Česi mali vedomie suverenity v každom úseku verejného života a považovali Slovákov za nezrelých ešte, aby mohli prichádzať do úvahy ako skutoční partneri. Časť dôbromysel'ných Čechov prevzala preto úlohu akýchsi vychovávateľ'ov, čo platilo rovnako o škole ako o všetkých sektoroch spoločného života. Hovorilo sa nám asi takto: »Musíte sa najprv zaučovať. Keď príde čas, postaráme sa o to, aby tí, ktorí sú u Vás schopní, sa mohli uplatniť.« Bol to vlastne pomer učňa k majstrovi, ktorý si je vedomý svojej dobrej povesti a je rozhodnutý po istom čase dať súhlas k vystaveniu tovaryšského listu. Bude aj potom s tovaryšom v dobrom pomere, ale len potiaľ', pokiaľ by mu prípadne nekonkuroval. Tým okamihom by začalo nepriateľ'stvo.

Egoizmus sa prejavil výraznejšie až po roku 1945. Je to ešte stále živý účinok dní medzi 10. až 14. marcom 1939, kedy sa v českých krajinách stále hlasnejšie prizvukovalo, že Slováci nechcú žiť v spoločnom štáte s Čechmi a idú si založiť samostatnú republiku. V širokých vrstvách obyvateľ'stva na českej aj na slovenskej strane sa neuvažovalo o tom, že tu ide o diktát z nepriateľ'skej cudziny, pre ktorý sa našli ochotní prisluhovači v radoch domácich zradcov. Dokonca sa však verilo, že Česi budú môcť žiť tiež vlastným štátnym životom. Theoreticky sa táto možnosť pripúšťala aj dnes a preto sme práve cez tieto prázdniny počuli veľmi často z úst českej inteligencie na Slovenku, že Česi by Slovensko ľahko oželali a mohli mať svoj štát aj bez Slovákov. Slováci by vraj na vec len doplatili. My na Slovensku naproti tomu vychádzame z toho, že v prípade rozbitia republiky by sme sice stratili svoju samostatnosť, ale rovnako by ani Česi nemohli rátať so suverenným štátnym životom. Tento český egoizmus je stále viac a viac živý a keď sa k nemu dodávajú momenty hospodár-

ske, čo je možno zahrnúť pod pojem »doplácania« na Slovensko, je dokonca ochota v prvom momente nevidieť v odlúčení Slovenska nijaké nebezpečenstvo pre republiku a tým menej pre politickú samostatnosť českého národa.

Prvky tohto egoizmu by neboly úplné, keby sme nepoukázali na to, s akou sústavnou kampaňou sa naša oficiálna propaganda stará o to, aby vo svete vedeli, že je český národ, že tento národ buduje, že má svojich technikov, svoje továrne a podobne. Ministerstvo informácií má so svojimi časopismi, brožúrami a knihami veľký podiel na tom, že si tohto egoizmu Čechov v štátnom živote všimajú aj objektívni cudzinci. My na Slovensku vidíme v takovomto postupe či už s hľadiska domáceho alebo zahraničného vážne poškodzovanie štátnych záujmov a možno povedať — podľa komunistického slovníka — aj reakciu.

Česi — zlí politickí strategovia

Politická stratégia je pre český národ podľa slovenských skúseností neznámym pojmom. Zapríčinila za prvej republiky to, že Hlinkova slovenská ľudová strana mohla postupne získavať: také úspechy, že po roku 1935 hovorila skutočne menom prevážnej väčšiny Slovákov a rozhodne bola nepriamou podporou všetkých tých udalostí, ktoré sme videli a zažili po Mníchove. Najplastickejšie sa však prejavila v období od augusta 1944 do konca roku 1945. Zámerne uvádzame presne obmedzené tieto roky, lebo na nich veľmi záleží. Pri príchode delegácie Československej národnej rady z Londýna do Banskej Bystrice po augustovom povstaní bola na strane českých splnomocnencov ochotna splniť všetky politické požiadavky, ktoré vtedy predložili zodpovední slovenskí činitelia. Česi by boli vtedy podpísali bianco zmenu a dali Slovákom úplne voľnú ruku v každom politickom konaní, prirodzene z jednou výhradou, že sa rozhodnú obnoviť Československý štát. Na slovenskej strane s výjimkou extrémnych komunistov, ktorí však boli skoro umlčaní, nebolo nijakej alternatívy a táto jediná podmienka sa prijímala ako samozrejmosť.

My Slováci sme si tento postup vysvetľovali dvojakým spôsobom. Jedni z nás videli tu výlučne citový diktát, ktorý spôsobil zmenu v politických náhl'adoch, lebo sa nesporne približovalo oslobodenie národa od otroctva, hoci sme si boli vedomí toho, že Česi sú chladní a príliš na rozume budujúci ľudia. Niektorí Slováci, ktorí žili medzi Čechmi, najmä medzi Pražákmi, však zdôrazňovali, že občan veľ'komesta sa dá veľmi rýchle citove strhnúť, aby po krátkom čase zas vytriezvel. Druhá časť Slovákov brala vec ako politické poučenie z minulosti. Česi vraj uznávajú, že urobili chybu za prvej republiky — konečne aj prezident republiky to zdôrazňoval v londýnskych rozhlasových prejavoch — a teraz po trpkých skúsenostiach chcú nastúpiť novú cestu, ktorá by slúžila predovšetkým obnoveniu republiky. Preto sa s toľkou dôverou tak medzi vyjednávačmi ako v radoch Slovákov na povstaleckom území prijímal postup českých politických činiteľ'ov a bola tu skutočne neochvejná viera v lepšiu budúcnosť obnoveného štátu. Podobná atmosféra sa vyvíjala aj po odchode Slovenskej národnej rady do Londýna, nič sa nezmenilo na rokovaniach v Moskve a možno povedať, že vyvrcholenie tohto nadšeného pomeru k Slovákom so strany Čechov nastalo v Košiciach v roku 1945, keď sa volil známy vládny program. Toto obdobie trvalo do konca roku 1945. Potom prichádzalo postupne vytriezvenie a Slováci sa zo dňa na deň poučovali o tom, že Česi sú predsa len

zlými politickými stratégmi a košický vládný program nie je ničím iným, ako v nadšení napísanou listinou, ktorú by radi jej autori videli po návrate do sveta reálnosti za nejestvujúcu.

My na Slovensku sme preto tej mienky, že Česi sa dopustili po roku 1945 veľkej strategickej chyby. Buď mali mať toľko odvahy, aby už v Banskej Bystrici, najmä však v Košiciach boli povedalí; že obnovujeme štát so všetkými tými náležitosťami v pomere medzi Čechmi a Slovákmi, aké boli za prvej republiky; teda od národnej jednoty až po dôsledný centralizmus, alebo mali ako národ, ktorý je známy svojou chladnou rozvahou a mimoriadnymi kalkulačnými schopnosťami dať taký program, alebo jeho návrh pre spoločný život v novej Československej republike, ktorý by teraz mohli za každých okolností ich politikovia dôsledne dodržiavať a nemuseli teraz na jednej strane pri slávnostných príležitostiach dávať uistenia o dodržaní jednotlivých ustanovení košickej dohody a na druhej strane škodiť pomeru medzi Čechmi a Slovákmi tým, že túto fakticky stále porušujú. Zlá politická stratégia Čechov je tým momentom, ktorý zapríčinil, že česká politika nie je pre Slovákov vzorom a vidia v nej nedostatky, ktorých sa práve my chceme vo zvýšenej miere vystríhať. Tu tiež treba hľadať vysvetlenie pre rozdielnosť method, užívaných v politickom živote v českých krajinách a na Slovensku.

Z extrémumu do extrémumu

To, čo sa stalo ako formálne vyvrcholenie jedného extrémumu v májových voľbách v roku 1946 v českých krajinách, nazývame my na Slovensku úhrnne »sociálnym mysticismom«. Česi žili v otroctve a nemali možnosti ani najzákladnejšieho národného života v bytľom protektoráte. Poznali z najbližšej blízkosti hitlerizmus so všetkými jeho ukrutenstvami a terorom. Priniesli hrozné obete pre túto kliatbu nášho storočia. Preto právom nenávidia Nemcov a považovali ich odsun v prvom roku po oslobodení za najdôležitejšiu úlohu nášho štátneho života. Poznali nacizmus v jeho najextrémnejšej forme, ako ho reprezentoval K. H. Frank, Henlein a všetci tí, ktorí boli predovšetkým napodobovateľmi skutočného vraha. Pri rozumove založenom českom človekovi by sme boli čakali, že nepôjde cestou druhého extrémumu, ale vyberie sa tou strednou cestou, ktorú mu konečne ukazoval rovnako prezident Osloboditeľ, tešiaci sa toľkej úcte, ako aj prezident Budovateľ, pripomínajúci, že revolúcia má svoje opodstatnenie len v istých veciach a v istom časovom úseku a musí byť rozhodne nahradená evolúciou. Nestalo se tak. Česi ako celok išli do druhého extrémumu a celý národ ovládol akýsi sociálny mysticismus. Všetko sa chcelo znárodňovať, jediný svetozhľad mal byť rozhodujúci a jedna politická strana mala prevziať moc, ktorá by sa v skutočnosti nebola nijako líšila od postavenia štátnej strany v blízkej minulosti.

Pre toto politické dogma boli českí ľudia v prvom období po oslobodení ochotní zavrhnúť celú minulosť a všetky tie ideály, na ktorých sa vybuďovala prvá republika. Keďže sa tak stalo bez účasti tých, ktorí boli dnes faktickými vládcami v českej politike, zavrholo sa prirodzene všetko, čo dala národu prvá republika. Konečne netreba hovoriť všeobecne. Konkrétny prípad najlepšie osvetľí víťazstvo extrémumu v českom národe. Česi zabudli na Masaryka. S výnimkou malého okruhu duchovnej elity, ktorá buď spolupracovala alebo sa zaraďovala do filozofickej školy Masarykovej, považoval sa Masaryk za prežitok a stáva sa postupne zabudnutým. Sú tu dnes mnohí politikovia. Čo na tom, že tiež by najradšej používali teror. Záležia skutočne na demokracii týmto novým vládcom v českej politike? Majú dosť tých právnych predpokladov pre vodcovstvo v národe, ako ich uviedol TGM.? Táto masa hnaná extrémnou dogmou v českom národe nepotrebuje ani sku-

točnej autority. Stačí jej prechodne vytrhnutá osobnosť, o ktorej sa denne píše v deníku strany. Vari len prezident republiky je tou čestnou výnimkou. Je síce kríza autorít vo verejnom živote aj u nás na Slovensku, rozdiel je len v tom, že my tento stav uznávame a nechceme vytvárať autoritu násilne a cez noc.

Česi išli teda z jedného extrémumu po oslobodení. Nepekážalo im, aby si do nového dogmatického sveta preniesli mnoho z toho, čo Nemci zanechali v českých krajinách. Hovorilo sa z úst kritického politika po prvej svetovej vojne, že sa Česi musia odrakúštiť. My teraz vidíme, že by bolo treba, aby všetky zriadenia, či už sa týkajú byrokratického postupu na úradoch, alebo komplikovaného vyplácania honorárov v pražskom rozhlase, boli postavené pred denacifikačný súd. Potom by aj úspechy centralizmu, ktorý sa za každú cenu chce dnes uplatňovať a je vlastne namierený predovšetkým proti komplikovaným politickým právam Slovákov v obnovenom štáte. Rozhodne sme my za tisíc rokov poroby neprevzali toľko od Maďarov, či už v spoločenskom správaní alebo v pracovnej metode, ako Česi za 6 rokov protektorátu. Do tohto konštatovania zahrnujeme aj gestapizmus, ktorý tak nebezpečne bujnel v českých krajinách. Pojem sociálneho mysticismu, ako nazývame výstreľky v českých krajinách pri presadzovaní solidaristických dogmat, je pre nás rovnako ironickým ako poučným, pokiaľ ide o postup, ktorý zachovávali voči nám Česi, keď ide o sankcionovanie štátoprávneho postavenia Slovenska.

Česi — zlí psychologovia

Mali sme cez tohoročné prázdniny dosť českých hostí na Slovensku. Prevažná väčšina z nich odchádzala, pokiaľ ide o pomer k Slovákom, neuspokojená, ba boli aj takí, ktorí sa otvorene priznali, že majú priamo negatívny postoj k Slovákom. To je realita a s ňou musíme rátať. Ako si treba vysvetliť tento zjav?

Na Slovensku je voľnejší distribučný systém. Vzhľadom na nižšiu životnú úroveň obyvateľstva bolo tu možno dostať takmer v neobmedzenom množstve do leta tohto roku koloniálny tovar. Jeho konzumenty boli prakticky obyvatelia dvoch až troch miest, pričom prichádzali do úvahy len skutočne zámožní. O tento tovar nebolo záujmu a preto jeho cena bola skutočne nízka a niekde sa približovala úplne cenám úradným. Českí návštevníci objavili nákupné možnosti a nastalo skupovanie tovaru. To isté platilo v zmenšenej miere aj o textilách, pokiaľ neplatil aj na Slovensku bodový systém. Za dva mesiace v lete predali obchodníci v niektorých krajoch Slovenska, najmä v Liptove a na strednom Slovensku, toľko tovaru, ako pred tým za celý rok. Tento záujem, pravda využil čierny obchod a ceny začly stúpať, takže na príklad u zrnkovej kávy dosiahly niekde až pätnásobku. Na tomto konkrétnom prípade sme chceli dokázať, ako sú Česi nešťastní psychologovia a ako nerátajú s tým, že obyvateľstvo sa krivým okom bude pozeráť na skupovanie zásob vo veľkom. Neochota predaf tovar alebo úradné zabavenie na hraniciach, keď sa prevážalo 20 kg kávy, 1000 kusov sardiniek, sa pochopiteľne vysvetľovalo ako čin namierený proti Čechom a hneď sa dodávaly známe vyhrážky o ľuďádoch, nevďačnikoch a podobne.

Očakávali sme, že práve letné obdobie prispeje k tomu, aby Česi poznali nové Slovensko. Tešili sme sa, že sa tu presvedčia o tom, ako sa pracuje, ako je menej pracovnej sabotáže, ako v českých krajinách, a nado všetko priznajú, že na Slovensku nie sú nijaké protištátné akcie, ako to chcela vždy komunistická tlač preukazovať, ale že slovenský človek chce mať pokojný a poriadny život. Nestalo sa tak, a pomer medzi Čechmi a Slovákmi sa práve zneužitím nízkej životnej úrovne obyvateľstva u nás zhoršil. Slovenský človek sa pýtal, odkiaľ berie toľko českých ľudí peňažné prostriedky, aby prichádzali z najvzdialenejších miest na Slovensko vlakom a autami. To nebola závišť. To bolá otázka, na

ktorú Slovák ako občan štátu mal dostať odpoveď. Príslušné miesta sa o to nepostaraly a vec sa ignorovala, hoci išlo o veľkú chybu

Česi nám cez letné prázdniny tohto roku pripadali ako ľudia, ktorí blahosklonne dávajú almužnu. Hovorili nám: »Keby nebolo nás, boly by vaše kúpele a letoviská prázdne. Hospodárska situácia Slovenska by sa ešte zhoršila. Buďte radi, že tu žijeme a nakupujeme. Je to vo váš prospech.«

Mali sme teda návštevu, ktorá nám pripomínala cudzincov s vysokohodnotnou menou v krajinách, ktoré sú obeťmi inflácie. Česi k nám neprišli ako k seberovným. Konečne to dokazovali aj tým, že sa nápadne izolovali. Každá maličkosť bola im príležitosťou k tomu, aby začali hovoriť o československom pomere a pochopiteľne si tento vysvetľovali tak, ako bezvýhradnú službu Slovákov privilegovaným Čechom. Najhroznejšie pritom bolo to, že každý výrok jednotlivca generalizovali a podľa toho súdili o celom slovenskom národe. Neboly to skutky a nijaké faktá, ktoré vyvolaly protičeskú náladu na Slovensku cez prázdniny. Bola to úplná negligácia základných prvkov psychologie, ktoré sa opomenuly a urobilo sa tým veľmi mnoho škody pre spoločnú vec štátu.

Tieto pripomienky si nečinia nároku na úplnosť. Chcely byť len náznakovitým vylíčením toho, čo sa nám na Čechoch nepáči. Nie je nepreklenuteľné dopracovať sa k náprave. Preto stojí za to písať vecne o československom pomere bez politicko-stranickej tendencie a bez osobných pohnútok.

Myjavus

poznámky

Výchova k nenávisti

Príbývá knih, ktoré líči, jak to bylo za druhé světové války. Bude dlouho trvat, než poznáme všechny její důsledky, než si uvědomíme změny, které způsobila. Dlouho bude trvat, než budeme přesně znát všechny hospodářské i politické přesuny, k nimž za války došlo. Nejobtížnější, ale také velmi potřebné bude zjistit, jak druhá světová válka, soumrak před ní i mnoho měsíců po ní, působila na lidskou duši. Jak působilo na lidské duše násilí, které po velké části Evropy na dlouhou dobu nastolil nacismus a fašismus? V některých toto násilí vyvolalo palčivou touhu po opaku násilí: po klidu a míru, shodě a dobré vůli mezi lidmi. A tyto lidé jsou zklamáni, když jejich touha a naděje, tiché volání po míru a shodě mezi lidmi zůstávají nesplněny. Neuvědomují si, že jsou to příliš útlé bylinky, kterým se nedaří na hrobových stanicích, na troskách měst a vesnic a v lidech, jejichž tělo nemá dost kalorií.

Žádná válka není kursem dobrého společenského chování. Jako těžká práce působí mozoly na rukou, tak velké utrpení celé lidské společnosti zanechávají trvalé stopy, jizvy, vrásky v lidských mozcích a duších. U některých vláda násilí probudila touhu po pravém lidství. Jiní však podlehli. Žili pod vládou moci, která je drtí. Lůstala jim z toho touha mít také nějakou moc a nějak ji užít, vychutnat. Jak staré je Havlíčkovo: Bože, když jsem policajtem, které ukazuje, jak i v české malé dušičce byla už dávno touha po trošce moci, která by těm druhým ukázala, co dovede?

Hovory s těmi, kteří se hodně stýkají s četnými lidmi, ať je to už u okýnek na poště, u poklades, nebo v obchodech, v úřadech, v tramvaji, na železnicích a jinde, jsou plny stížností: lidé jsou popudliví, slovo se jim nesmí říci, jsou podezřelí, nedůvěřiví, na mírné slovo mají deset nemírných, hned vyrazují, že si půjdou stěžovat, jsou hrubí i mezi sebou. Vláda násilí, kterou jsme prošli, byla také vláda nenávisti. U některých vyvolala nenávist.

Jako považujeme za nutné napravit hmotné škody, které způsobili nacisté, válka, tak je nutné napravovat škody, které válka a nacisté způsobili v lidských duších. Nejsou tak viditelné jako hmotné škody. Rozbité ulice a továrny

je vidět. Rozbité duše vidět není, ale náprava těchto škod v duších je právě tak nutná, jako očištění škod hmotných.

Lidé říkají, že je nějak více nenávisti mezi lidmi. A protože z nenávisti nelze tvořit, budovat — nemluvíme tu o živém, svatém, živelném odporu proti všemu, co vyvolalo a udržovalo tuto vládu násilí — je potřeba výchovy, léčby, která by z lidských duší odstranila hrubou nenávist. Protože veřejný život, vztahy mezi lidmi upravuje politika, a protože v ní velké slovo mají politické strany, bude zejména na nich, aby na sebe vzaly kus této výchovy.

Prozatím vidíme pravý opak. Politická agitace je u nás po válce jedním z hlavních pramenů politické nenávisti, která přechází v nenávist člověka k člověku. Snad považují někteří v politických stranách za vhodné stupňovat stranickou zaujatost až k fanatismu. Tak se dostaneme k několika fanatismům navzájem se potírajícím. Nikdo rozumný nezádá, aby politické strany pořádaly seznamovací večírky lidí z různých politických farností a zpívaly na nich chválu na politické jinověrce; nezádá také, aby generální sekretariáty vydávaly letáky o účtě k přesvědčení druhých. Ale je dobře žádat, aby politické strany nehnyaly stranický fanatismus do krajnosti, k nenávisti.

Prostý muž z venkova přijel do Prahy, a když zase šel na Wilsonovo nádraží, všiml si dvou poslanců, kteří spolu hovořili před budovou parlamentu. Znal je podle vidění. A přece se divil, neboť každý byl z jiné politické strany: »a oni spolu mluví?« Na venkově jde stranická nenávist tak daleko, že lidé, kteří se znají od dětství, spolu nemluví, protože každý je z jiné politické strany. Chce-li kdo v Čechách, aby u nás rostla a kvetla nenávist, necht jen schvaluje a podporuje dnešní styl českého stranictví. Tak, jaké je, je výchovu k nenávisti. Necht jednu Národní fronta si ve svých hlavních pohoví o tom, je-li tato výchova prospěšná.

V. G.

Plní odbojové hnutí své poslání?

Pan prezident si přál, aby odbojové hnutí bylo jednotné a stalo se živým svědomím národa. Několikrát to zdůraznil v příležitostných rozhovorech s představiteli různých odbojových složek. Přesto se odbojové hnutí nesjednotilo. Proto nemohlo v dostatečné míře plnit druhý úkol — stát se živým svědomím národa. Jeho nejednotnosti využili již v roce 1946 bývalí spolupracovníci okupantů, převléknuti v módní kabáty. Aby zakryli vlastní vinu a uhájili si pozice, jichž se po revoluci zmocnili neprávem, podnikali vlnu útoků na jednotlivce i celé složky odbojového hnutí. Byly to útoky vášnivé a nenávistné. Zahraniční vojáci byli uraženi a vyháněni z přidělených živností a usedlostí, ba ani bytu a zaměstnání namnoze nemohli nalezt. Dlouholetý politický vězeň, předválečný národnostní pracovník jen s velkou námahou a notnou dávkou štěstí unikl oprátcé. Nepřízni a pomluvám jsou vystavovány vdovy po obětech nacistické persekuce. Ani jim není uznáno, že pro pozůstalé po příslušnících svobodných povolání jsou životní pojistky totéž, co pense pro vdovy po veřejných zaměstnancích nebo vdovský důchod pro vdovy dělníků. Jejich pojistky jsou desud obstarávané a podléhají stejnému procesu jako šmelinářské zisky. Také ve věci přidělu živností a domků po Němečích mají příslušníci odboje táhnout za kratší konec, což se ukáže teprve, až prováděcí řízení bude v chodu.

Nechceme s postiženými naříkat, neboť víme, že značný kus viny na těchto věcech nesou samy odbojové složky. Nebo aspoň některé z nich, které se brání zjednodušení poměrů vytvořením jednotného a ideově silného a proto i průbojného odbojového hnutí. Složky, jež se brání sjednocení, pořádají skutečné honičky na členstvo a nutí k nim i složky ostatní. Proto se mohli do všech odbojových skupin s výjimkou ČOL vetřítí lidé nehodní, z nichž někteří poskvrnili dobrou pověst odbojového hnutí a byli záminkou kolaborantům k útokům, o kterých jsme se tu zmínili. Ani po několikaleté čistce nelze s dobrým svědomím říci, že odbojové hnutí je úplně pročištěné. Stalo se, že někteří nehodní dostali a nosí vyznamenání, jehož si nezasloužili. I to se postupně napravuje. Veřejnosti tyto zjevy nezůstaly utajeny. Proto odbojové hnutí ztratilo značnou část důvěry, kterou mu dala nadšená veřejnost po revoluci.

A ješř z jiných důvodů. O odbojovém hnutí nelze říci, že by bylo živým svědomím národa. Některé odbojové listy nedovedou pohotově zaujmout rozhodné a jasné stanovisko ani k otázkám vlastního hnutí, natož pak k těm, jež jsou životními otázkami národa. V redakčních projevech, stejně

I v projevech vedoucích orgánů odbojových složek se často mluví příliš ze široka a opatrnicky, aby se nikde nenarazilo. Tak tomu bylo, když šlo o znárodnění průmyslu, o dvouletku, o teror v závodech, jemuž byli vystaveni i příslušníci odbojového hnutí, v otázkách zahraniční politiky a nyní i v eminentně důležité otázce zřejmého rozkladu Národní fronty, jež se dotýká samých kořenů národa. Národ nemůže být s takovým postupem spokojen, když vidí, že odbojoví pracovníci již nehájí jeho zájmy tak, jako to činili po celou dobu okupace. Naopak má dojem, že mnozí a zejména vlivní příslušníci odbojového hnutí se příliš exponují ve svých stranách a někdy — a chceme věřit, že proti vlastnímu přesvědčení hájí stranické zájmy na úkor zájmů celku. Kdyby byli zůstali takoví, jakými byli za hranicemi, v koncentračních táborech a v domácím odboji, byli bychom dnes dále ve svém vývoji hospodářském a politickém. Rozhodně by nebylo možné, aby v době, kdy zoufale bojujeme proti nebezpečí hladu a za zvýšení životní úrovně, pro náš národ velmi kritické, se založenými rukama přihlíželi k událostem, jichž jsme byli svědky v minulém týdnu a jejichž ozvěna dosud nedozněla.

Což si neuvědomují naši bratři v politických stranách, že rozklad Národní fronty z agitáčně volebních důvodů znamená stržení celého národa do bratrovražedného zápasu, ohrožení dvouletky a tím i zásobování obyvatelstva, že by znamenal útok na stabilitu naší měny, že by nás prostě uvrhl o několik let nazpět?

Hospodářská a politická situace, která je velmi vážná nejenom u nás, ale v celém ostatním světě, je přímo signálem pro příslušníky všech odbojových složek, aby pokud možno ryhle napravili to, v čem chybili. Sjednocení odbojového hnutí je jedním z příkazů doby. A druhým? Abychom byli opět takoví, jakými jsme byli tenkrát, když nám hořela chalupa nad hlavou. Především příslušníky národa a teprve potom příslušníky politických stran. Probudíme-li se včas, splníme-li své poslání, budeme-li nejenom svědomím, ale i tmelem národa, vrátí se opět důvěra do řad Národní fronty a tím i do národa. Opět nastanou dny poklidné, jakých potřebujeme ke své záchraně před hladem a jinými vážnými nepříjemnostmi, které nás dnes ohrožují. Jan Hrdlička

Ohrožená matematika

Byl jsem v kině. Před hlavním filmem promítali kratičký dodatek čs. zpravodajského filmu, který vtipnou a vkusnou grafickou formou seznamoval diváky s výsledky prvního pololetí naší dvouletky. Dodatek měl dvě části. Ta první nás seznámila s výsledky v % v jednotlivých oborech. Odmyslíme-li si tu okolnost, že byly uvedeny jen ty výsledky, kde plán byl splněn nad 100%, kdežto ty ostatní (chemie, kámen, stavebnictví) byly zamlčeny, nemůžeme proti této části nic namítat. Zato ve druhé části se objevila záhada. Druhá část totiž obsahovala srovnání s výrobou r. 1937. Bohužel si přesná čísla nepamatuji, ale vím, že na př. černého uhlí jsme vytěžili v letošním půlroce o několik tisíc tun víc, než ve stejné době r. 1937, podobně i v uhlí hnědém a železe, a dokonce i elektřiny jsme vyrobili o nějaké velké číslo počtu kW víc. Připočteme-li k tomu tu okolnost, že nás v r. 1937 bylo téměř o 3 miliony více, můžeme si matematicky vyjádřit, že:

v roce 1937 připadlo na jednoho obyvatele republiky:

x tun uhlí	po př.	x kW elektřiny
y obyvatel		y obyvatel

pro rok 1947 by rovnice spotřeby pro jednoho obyvatele vypadaly takto:

$(x + n)$ tun uhlí	po př.	$(x + n)$ kW elektřiny
$(y - m)$ obyvatel		$(y - m)$ obyvatel

Každý tercián, který se začíná učit algebra a jednoduché rovnice, bez váhání řekne, že výsledná čísla pro rok 1947 musí být bezpodmínečně větší než r. 1937. Potud tedy matematika. — A skutečnost? Úplně obráceně: v r. 1937 si mohl každý koupit uhlí podle libosti a svítit třeba celý den. V r. 1947 máme hrozný nedostatek uhlí a elektřinou se musí šetřit tak, že elektrárny jsou nuceny v některých čtvrtích Prahy střídavě vypínat proud.

Tak nevím! Ve škole nás učili, že matematika je královnou věd. A nyní tohle! Matematika se mi obrátila na ruby. Jsem bezradný. Vysvětlí mi to někdo? Valdemar Pešek

Extrémy se dotýkají

Ti, kdož mají odvalu vyslovovati tiskem své názory na věci veřejné, musejí počítat s tím, že v jejich korespondenci vodle četných projevů souhlasu budou se vyskytovat i hlasy zásadního nesouhlasu, vyslovované velmi často formou nejdřsnější. Ze takové dopisy v devadesáti devíti případech ze sta nejsou podepsány nebo jsou podepsány záhadnou šifrou, patří už k dějinám dobrých mravů této země. A tu je něco velmi zajímavého, zjev, který vám jistě potvrdí četní pisatelé dobových glos, snažící se o objektivitu: že současně třeba pro tutéž poznámku jste atakován krajní pravici i krajní levici. Napsal jsem nedávno do tohoto časopisu, že těm, kdo chtějí být členy imaginární strany nad stranami, řádný komunistů měl by být milejší než nepoctivý národní socialista. Božínku, jak jsem byl za tuto větu bít — poctivý komunisto, to prý je kontradičtí in adjecto, komunisto a zločinec prý jsou synonyma, a tak dále a tak dále. Tak psali jedni anonymovci, a druzí mi zase současně lálí za to, že prý systematicky štvu proti komunistům.

Když se vám takové dopisy sejdou na stole, vidíte teprve, jak se v politice extrémy dotýkají. A co je u nás stále ještě nebezpečných hořlavín a výbušnin, jak se u nás, v tak zvaném Masarykově národě, myslí i píše nemasarykovsky, jak jsou opravdu hradby mezi námi. Někdo je dotčen, že nesdílíte oficiální růžový optimismus, jiný zase vám zlostně vytýká, že bojujete proti podzemnímu neodpovědně šířenému pesimismu — v metodách extremistů jsou k sobě blíží, než jedni o druhých tuší. I nutno se ozbrojit trpělivostí andělskou a zůstat svůj a snažit se říkat pravdu těm zprava i těm zleva — pravda zůstane pravdou, i když se málokomu líbí. A pravda je víc než libivost, ať ta šilhající doprava nebo ta šilhající doleva. Jiří Zhor

Festivaloví hosté v pražských školách

SČM vydal prohlášení, že zprávy o zpusošení pražských škol ve dnech pražského festivalu byly přehňány a že záměrně se jde proti němu, aby jeho dobrá práce se znehodnotila. Vydal směrnice, aby školy hlásily způsobené škody do 10. září 1947 a pak že podá veřejnosti zprávu. Přitom vyšly ven některé průvodní zjevy, které jsou charakteristické pro mnohé počiny různých korporací, jež se probíhají za přísné nadstranícké, na př. i to, že někteří služebníci obce hlásí jiné škody hned po festivalu a jiné po slušné peněžitě odměně, kterou dostali později. Ale i tato věc se vyšetřuje a bude o ní podána zpráva.

Nyni doslovně otiskujeme protokol o škodách, způsobených v jedné nuselské škole. Je podepsán zástupcem ředitele školy, předsedou rodičovského sdružení a členem ubytovacího odboru SČM. Byl podán 18. 8. 1947 osvětovému odboru hl. m. Prahy. Zní:

(Úvod vynecháváme.) II. poschodí: 4 okenní tabule rozbité, misa ucpána. Učebna č. 1: U skříně vytržen zámek, obsah zpřeházen a vyzkraden. Přesné ztráty budou oznámeny až po sdělení třídních učitelů. Č. 2: skříně otevřena, obsah zpřeházen, ztráty se oznámí až po sdělení tř. učitele. Divčí záchody: malba poškozena vytékající vodou. Č. 4: okenní tabule rozbita, č. 5: stejně, deska klavíru odřena, umyvadlo ucpáno. Č. 6: okenní tabule rozbitá, kovová tyč na ručník utržena. Č. 8: okenní tabule rozbita. Č. 9: pět okenních tabulí rozbito, lano tabule strženo s kladky. I. poschodí: chlapecký záchod znečištěn, držadla od splachovacích záchodových spustů utržena. Chodba: hasicí přístroj Minimax vytržen ze zdi. Učebna č. 11: dvě okenní tabule rozbity, umyvadlo ucpáno. Šatny: do dvou posledních šaten u chlap. záchodů vnikli členové SČM přes zámek. Pořádavě správce školy nemá od těchto šaten klíč, oznámí škodu dodatečně po sdělení tř. učitelů, kteří měli uloženy v šatně pomůcky. Č. 12: židle rozbita. Šatna: okenní tabule rozbita. Č. 16: okenní tabule rozbita. Přizemí: školní kuchyně: zámek vytržen, dvě židle poškozeny. Chlapecký záchod: dvě misy ucpány, zeď prosáklá vodou, dva řetízky od splachovačů utrženy. Č. 19: čtyři skříně otevřeny, židle rozbita, ztráty budou oznámeny dodatečně. Č. 22: zeď u okna okopána, umyvadlo ucpáno, deska klavíru znečištěna. Č. 23: okenní tabule prasklá, umyvadlo ucpáno. Suterén: přednášková síň: dvě okenní tabule rozbity. Záchody: všechny ucpány a zoela zaplněny výkaly. Tělocvična: násilím otevřena, dvě okenní tabule rozbité. Šatna: násilím otevřena.

Škody, způsobené na školních lavicích, nelze zjistit atd. Také nelze zjistit škody na malbě a chodbách, jelikož budova není brigádou SČM uklizena.

Správa školy si vyhrazuje oznámit dodatečně zjištěné škody. Trvá na požadavku, aby byla škola řádně desinfikována, jelikož od 14. srpna do dnešního dne nebyly výkaly z ucpaných záchodových otvorů odstraněny a celá budova je zamorena zápachem. Dále pak učebny a chodby jsou znečištěny tak, že je oprávněná obava z epidemie. Kazítka školy a podpisy.

Dne 20. 8. se zástupce správce školy zřiká své funkce a nepřijímá za další škody odpovědnost.

Tuto zprávu si lze přečíst v hospodářském oddělení osvětového odboru hl. m. Prahy v Praze I, Pařížská tř. 13, IV. patro vpravo. Číslo dveří jsem si neoznámil, stačí jen říci: Škody na školách po festivalu.

Kdyby smad byl zájem, mohli bychom otisknout protokoly a prohlášení škol ze Smichova, ze Žizkova, z Prahy VII. atd.

Ze se ucpaly záchody, že se rozbila okna, poškozily malby, to lze pochopit. S tím se počítalo. Ale nejtrápnější jsou případy násilného otevření skříní a učeben, kabinetů, což nelze jinak kvalifikovat než jako vloupání. A pak ztráty pomůcek, sešitů atd., tedy krádeže.

Škody lze jen těžko zjistit. Ale zjištění, že ani zámek nestačí uchránit před ztrátou, to nelze pochopit u chlapců a dívek, kteří teprve nedávno vyšli ze školy. Tady je to pole neorané, milí přátelé ze SČM. jpb.

Právo a povinnost pracovat

Ústřední orgán všesvazové komunistické strany „Pravda“ vytkla sjezdům delegátů sovětských odborových organizací, že je v nich málo bolševické kritiky a autokritiky, že referáty se nedotýkaly otázek, týkajících se tempa výroby a výstavby. V SSSR si dovedou v četných případech říci ostře pravdu do očí; vědí, že kritika, která ví, co chce, je právě tak nutná, potřebná, jako vlastní tvůrčí činnost. Také u nás nemůže žít odborové hnutí bez kritiky, bez sebekritiky. Musí umět přijímat, co v kritice je zdravého a musí také umět kritizovat, vést ty, které sdrůžuje. ÚRO, ROH si nemohou stěžovat na nedostatek kritiky; je velmi často nevidná a tvrdá; ÚRO a ROH mají však také dosti kritiky ve vlastních řadách, které nelze podezírat, že by jim byla proti mysli myšlenka silného, jednotného odborového hnutí.

Většinu národa tvoří lidé, pracující za mzdu, za plat. Mají svoje zájmy a dobře cítí, že s úspěchem je může hájit silně a jednotně odborové hnutí. Mnozí z nich vzpomínají, jak to bylo těžké, když před válkou se síla odborového hnutí třífřtila v množství organizací, které byly přidruženy k jednotlivým politickým stranám a potíraly se navzájem, zatím co zaměstnavatelé se dovedli dohodnout i přes odlišnost politických i národnostních zájmů. V jednotném odborovém hnutí jsou lidé z různých politických stran; což znamená, že jednotné odborové hnutí nesmí se přidat k žádné z nich, že musí být zcela samostatným a nezávislým činitelem. Jednotné odborové hnutí u nás musí mít dosti odvahy, aby se podívalo na svoje bolesti. Některé velmi zřetelně připomenuly volby do závodních rad; také proces s některými funkcionáři NOÚZ vnesl do odborových organizací více neklidu, než se zdá; je potřebí se také nějak vyrovnat s rostoucím nezájmem o odborářskou práci; je potřebí v odborovém hnutí uplatnit myšlenku zdravé decentralizace, podobně jako je potřebí dobře uvážet, které úkoly jsou pro odborové hnutí nejzávažnější.

Jedním z hlavních našich úkolů je: zlepšit, zvýšit výrobu. Což znamená: zvýšit smysl pro povinnost pracovat. Jedná se o to, má-li být do nové ústavy pojat odstavec o právu na práci. To bude věcí těch, kteří budou rozhodovat o ústavě. Je však potřebí ujmout se něčeho, co vypadá méně slavnostně, než proklamace práva na práci: zvýšit smysl pro práci, zvýšit výkon, zlepšit docházku, zmenšit počet těch, kteří hlásí, že jsou nemocní, zmenšit počet zmetků, naučit šetřit surovinami, zvýšit smysl pro kázeň. Hovory těch, kteří odpovídají za výkon v továrnách, bývají často velmi smutné. Nejsou to lidé, kteří nemají rádi svůj závod; naopak. Chtějí, aby v nových poměrech se pracovalo lépe, více. Našly by se i závody, kde zvýšený výkon jednotlivců nejen že nepodníl ostatní, ale narazil na odpor ostatních: „To bychom dovedli také, ale proč?“

Tu je velký kus práce, který čeká odborové hnutí. Přesvědčit všechny, nebo aspoň největší část pracujících, že zvýšený výkon a lepší práce je větev, na které sedí všichni pracující. Jednotné odborové hnutí je velká moc a síla. Ale jsou zákony, které platí právě tak v politice jako ve fyzice, v hospodářském životě právě tak jako v chemii; jedním z nich je, že nelze udělat něco z něčeho.

Tato převýchova by měla být v první řadě úkolem odborových organizací. Úkolem, při kterém bude nutno jít často proti proudu. V. G.

Může mít zemědělec také dovolenou?

Úředním šetřením bylo zjištěno, že na chrudimském okrese nedostává se v zemědělství 319 stájových sil, 124 deputátů a 680 sezonních dělníků.

Tolik říká úřední zpráva, při čemž není důležité, zda se jedná o Chrudimsko, nebo jiný okres, protože otázka pracovních sil v zemědělství je stále bolestí všech větších zemědělců, odkazovaných na pomocné pracovní síly. Sezonní práce, jako je sklizeň sen, žně, dobytí brambor a řep, se vždy ještě udělají, jelikož každý na venkově má v městě nějaké příbuzné a známé, kteří mu rádi vypomohou za trochu té mouky nebo zabijačky. Není-li jich, tak jsou po ruce ještě zemědělské brigády. Horší je problém stálých pracovních sil, tak potřebných při pravidelných denních pracích v každém hospodářství, jako je příprava krmiv a krmení samé, uklid ve chlévech, dojení a celá řada jiných běžných stájových prací, které nejsou ani vidět, ale které musí býti bezpodmínečně vykonány a včas. A což teprve v místech, kde je větší stav dobytka? Případy, že ve větším statku jsou jen dvě pracovní síly, t. j. hospodář s ženou, jsou dnes běžné. S podivem a uznáním musíme oceniti vypětí našich zemědělců, kteří pracují dobře, starají se o náš chléb vezdejší skutečně v potu tváře. A venkovské ženy, ty ustarané a upracované mámy, ty nejvíce zaslouhují našeho obdivu. Vždyť všechny běžné práce při hospodářství leží v pravém slova smyslu jen na nich, na jejich bedrech. Jsou v kole od východu slunce do západu, ve všední den jako ve svátek, bez ohledu na počet pracovních hodin. Při tom všem musí vésti domácnost, vychovávat děti, pracovat na poli, prostě býti hospodyní, děvečkou a mámou v jedné osobě. Ani večer, když všechno v hospodářství odebralo se na kutě, nemá venkovská žena klidu. Tu je ještě potřeba něco zaříti pro děti a tak, udřená za celý den, jde poslední spát, aby ráno byla zase první na nohou. Oč je na tom lepe pracující žena z města, která přece může pro sebe ve shonu denního života urvat nějakou chvíli, zúčastnit se kulturního dění a jiných vymožeností dnešní doby, které jí město poskytuje? A má dále možnost, dik sociálním vymoženostem, užití své dovolené v rodinném kruhu v rekreačních táborech ROH na zdravém vzduchu, upevnit své zdraví v různých léčebnách za příznivých a finančně únosných podmínek a takto naerpat nových sil k další práci. Jak pozadu je právě venkovská žena, nemající takřka oddechu po celý rok, jak je dlouhý.

Dnes však, kdy byla konečně otázka odborové organizace zemědělců postavena na pevné základy, vynaňuje se otázka, zda by v rámci této jediné a vřcholné zemědělské organizace nemohla býti vydupána obdobná rekreační akce pro zemědělce, umožňující jim, respektive jejich ženám, trochu zaslouženého oddechu a právem, na něž mají právě takový nárok, jako jiné pracující vrstvy národa. Je samozřejmé, že doba rekreace by musela býti volena tak, aby nekolidovala s hlavními zemědělskými pracemi. Nejdůležitější roli by ovšem hrála otázka náhradních pracovních sil, ale i ta by se dala vyřešiti při dobré vůli.

Konečně dlužno poznamenati smutnou pravdu, že venkovský člověk pro samou práci nemá někdy ani čas jíti k lékaři. Každá nemoc musí se léčit a proto i my nesmíme stále kalkulovati s těmi »pevnými a zdravými nervy našeho venkova«, a spokojovat se jen s tou suchou, obligátní úřední zprávou, že v zemědělství nedostává se tolik a tolik pracovních sil. Musíme si jednou uvědomiti, že za suchým úředním konstatacím bije věrné srdce našeho venkova, potřebující pozorozumění a pomoci. L. Kottik

politika

Jiří Nehněvajsa, Kalkuta

Dvě tváře indické nezávislosti

»Co budeme oslavovat? Budeme se radovat z vítězství starého Churchillova plánu, nebo si budeme říkat, že jsme sami dobyli nezávislost?« řekl prezident kulturní

sekce UNESCO, rektor benáreské university Sir Ramkrishnan.

Indický intelektuál dnes necítí jinak. V jeho dnešním cítění se objevuje něco jako uspokojení a naděje, ale současně roztrpčení. Protože Indie se chystá ke svým oslavám, a nebude to už Indie. Protože z Indie se stala Indie a Pakistan. Otázka náboženská se stala otázkou politickou a národnostní. Otázka národnostní je živou půdou pohotové, elastické britské diplomacie.

Je zde nedůvěra k této diplomacii, nedůvěra, která má hluboké kořeny v dlouholetých zkušenostech Indie. Nedůvěra, která britskou diplomacii označuje neveřejně za původce všech dnešních nepokojů, za původce a organizátora dnešního rozvrstvení Indie a jejího sociálního stavu. Labouristická vláda Attleeho ho marně ujišťuje o opravdovosti své politiky a marně dokazuje, že je to taktika bez pozadí, prosté lidské přiznání k slabosti, která z královské koruny propouští největší klenot navždy. Vláda Attleeho není populárnější v této zemi, než byla vláda Churchillova.

Jestliže v dnešní Indii převládá nějaký pocit vůči Britům, je to nenávisť. I když se obrátne ukrývá za servilnosti prostých a chladem moudrých, je to nenávisť živá a živěná, která se nezbavuje předsudku, protože vyrostla za nejrůznějších okolností, vyvrcholila se v roce 1942 mohutnou revolucí za osvobození Indie nebo za příslib osvobození Indie a konečně našla svůj nepřímý výsledek v 15. srpnu 1947.

Indický intelektuál nevěří, že je to důsledek nešťastné revoluce 1942. Indický universitní profesor, novinář nebo filosof, odmítá dnešní úspěšnost staré této revoluce, i když ji přijímá jako samozřejmé národní hrdinství i s jejím neúspěchem. Nedělá z ní osvoboditelku Indie.

»Anglie ztratila mnoho ve válce, jen proto nás propouští, nemyslete si, pánové, že jsme svobodu vybojovali v roce 1942,« řekl jeden z nich studentům, z nichž většina strávila čtyři nebo pět let ve vězení po srpnové revoluci. Po srpnové revoluci, která se skončila ztrátou 60.000 životů, a odklonem Indie od komunismu.

Nepopulární ideologie

Do tohoto roku bylo v Indii hodně komunistů. Protože označovali evropskou válku Velké Britannie za imperialistickou válku. V době, kdy měl Molotov pakt s Ribbentropem. Indická komunistická strana tehdy měla sympatie mnoha studentů a všech dělníků. Jako strana lidu, který si chtěl sám vládnout a hledal k tomu prostředky; který byl ochoten použít všech prostředků, vyjma pomoci horšího nepřitele — Japonska. Hitlerovo vyjednávání nemělo v Indii účinek, i když bylo protibritsky založeno. Indie byla ochotna pomoci Britanii v boji proti nacismu za svou svobodu, za slib své svobody.

Stalin proměnil válku »imperialistické Anglie« ve válku »lidu«, když při vstupu Sovětů do války prohlásil, že i anglická a americká vláda jsou vládami lidu. Politiku indických komunistů to změnilo tak, že podporovali současnou britskou indickou vládu.

Revoluci v srpnu 1942 bojovala Indie bez komunistů, kteří na pokyn z Moskvy nenašli v sobě dost nacionalismu. To dnes prohlašuje každý Ind. Proto je dnes komunismus krajně nepopulární. Proto je dnes Indie socialistická a proto bude Indie vždycky socialistická, protože jsou zde lidé, kteří nevěří, pokud jsou natolik vůbec vzdělání, aby mohli věřit nebo nevěřit a mezi tím se i rozhodovat, že komunistická politika na světě je politika mezinárodní, bojí se ruského vlivu a nechtějí změnit britskou nadvládu za nadvládu moskevskou.

Problém socialismu

Snadno se řekne, že Indie skutečně své socialistické snahy hned po 15. srpnu. Ale těžko se udělá. Gandhiho

odpor k násilí je modlitbou milionů lidí, a Indové nechtějí zabíjet. Jak odstraní kapitalisty? Největší mužové Indie se dnes zabývají problémem vykořisťování člověka člověkem, problémem vzdělanosti, která dává vůbec jakýsi prvotní pocit vykořisťovaného, problémem hospodářským, kterému chci také věnovat místo.

Zatím přistoupili k indické unii, nemluvě už o Pakistanu, všichni radžové, majetníci drobnějších indických států, na jejichž půdě jsou více či méně jakými diktátory. Přistoupili ovšem s výhradou, že jejich osobní práva nebudou nijak omezena.

Lid při tom touží po sociální spravedlnosti, která tady nenabývá theoretických rozměrů, ale která se jmenuje: najíst se, mít práci, moci si chvíli odpočinout. O oblékání už tato prostá sociální filosofie indických prostých nemluví, to je stejně něco nadbytečného v zemi čtyřicetistupňových veder. Ale touha po nápravě je živá jako veliká žízeň. Odstraňovat velkopodnikatele, vybavené nesmírnou hospodářskou suverenitou, dávající jim větší právo na život člověka, než má prakticky který stát, a než má člověk sám. Odstranit velké majitele půdy, zamindary, radži a všechny, kteří žijí z práce druhých.

Jak? Cestu násilí zavrhl Indie spolu s komunismem. Cestu násilí zavrhl Indie jako země náboženská, jako země filosofických tradic, jako země Gandhiho, jehož vliv je nesmírný, takže není ani protivníka, který by se nepozastavil před jeho jménem. Indický student věří v sociální přerod demokratickou cestou. — Vezměme si příklad z malých států, nemusíme chodit do Ameriky učit se demokracii, podívejme se na Československo, — prohlásil na americkém konsulátě president All India Student's Congress Mr. Varma po řeči tiskového atašé. Zde je příležitost. Československý postup socialisační, i když hodně poctivě a spravedlivě kritizovaný, se stává vzorem vzdělanému Indovi na cestě za nápravou. Československý postup, bez československých přehmatů.

Theorie a praxe

To jsou teorie, ale v praxi bojuje indická vláda se svým vlastním přesvědčením a s realitou. Už Pakistan byl velký ústupek. Pakistan je krajně nepopulární.

Rozdělení Indie je vítězství britské diplomacie.

Ve dnech, kdy z rukou velikých přechází moc, měly by nastat změny v celé struktuře. Není však naděje, že by změny mohly nastat, protože dnešní Indie hraje interní politiku kompromisu. Snad nemůže hrát jinou melodii; ale je to hudba neoblíbená. Na místo ministra financí se očekává jmenování známého indického kapitalisty, vlnáře. Posice radžů zůstávají neotřeseny a nic congress, dnes vůdčí indická strana, se neodvážá nic říci.

Svobody náboženské a politické byly vybojovány; osvobození od strachu a od nouze ještě dlouho nepřijde, protože na cestě k němu je příliš mnoho živých překážek. Boj o politickou moc mezi socialisty a komunisty teprve zachvátí Indii, a nebude to boj principu, nýbrž boj o život. Indie se chce bránit cizím vlivům stůj co stůj.

Problém mléka

Indie, země, kde kráva je dosud posvátným zvířetem, a kde řidič, který přejeđe krávu, zaplatí 6000 Kčs, zatím co za člověka jen 500 Kčs pokuty, je bez mléka. Není zde organisován sběr a osmdesát pět procent indického lidu je naprosto bez mléka. Je ho dost v hotelích a pro lidi, kteří mají dost peněz. Není dost másla. Zdravotní stav země je zoufalý, ačkoliv na vesnicích je stále ještě lepší, než ve městech.

Co bude dělat vláda? Vláda by chtěla organisovat sběr a přiděl mléka. Není prý však dost krav, protože krávy jsou většinou nezdravé, hubené a nejsou to dojnice v našem slova smyslu. A pečlivému hospodářství nejsou lidé naučení. Jeden problém zapadá do druhé-

ho; odstraňovat hlad je důležitější, než odstraňovat analfabetismus.

V zemi rýže je dnes rýže nedostatek. Prostí lidé ji už vůbec nedostanou, nebo jenom špinavé odpadky, nad nimiž by si evropský lékař zoufal. Ale jsou to lidé, kteří chtějí slavit nezávislost, protože se v jejich srdcích něco probudilo, co plní krámy na ulicích žluto-zelenobílými praporky, a co je tak slavnostně prostého a co se zbavuje všech problémů.

Tito lidé, kteří nemají mléka, ani rýže, ani zdraví, a žijí na 3×4 metrech s pěti dětmi v díře, která nemá ani komín, za 200 Kčs měsíčně (spotřeba průměrného Evropana v Indii je 20.000 Kčs, slovy: dvacet tisíc Kčs, spotřeba průměrného Inda je 5.000—10.000 Kčs, pět až deset tisíc Kčs), však nemají problém, protože nečtou noviny (snad by velmi rádi čtli), protože nemusí přemýšlet dlouhé dny a dlouhé noci o trampotách, které čekají na zrození indický svět.

Emigrace

Je to vlna docela přirozená. Rodina odjíždí do Burma po deseti letech. »Nastane tady hrozný nepořádek, až Angličané odjedou. Vždyť nikdo nebude moci převzít administrativu, doprava přestane fungovat, to bude zoufalý zmatek...«

To není pravda. Indická doprava funguje bezvadně a bude pokračovat stejně. Protože v praxi se zatím mnoho nezmění. Vlna emigrantů je podstatně menší, než se očekávalo. Většina Angličanů zůstane v Indii, dokud jim indická vláda nedá »dovolenou«. Zatím však je indická vláda s hlavou plnou obtíží prosí, aby zůstali na svých místech. Je to neveřejné, ale dá se to vyčíst z různých jmenování. Novými podnikateli a vedoucími, organizátory v administrativě a v rodicím se indickým obchodě, jsou Angličané. Noví guvernéri budou jmenováni a jsou jmenováni a jsou to Angličané. Je to pokračování diplomatické hry Indie.

Celkově se nepočítá s nepříjemnostmi, spíš naopak. Indie se dnes chce zbavovat svého přílišného anglického ducha. Nepůjde však k radikalismu. »Kdo to jakživ viděl, oslavovat osvobození rachejtlemi, to vůbec není indické, to vůbec není v našem duchu. Začínáme den ráno, nikoliv o půlnoci, přejali jsme evropské metody, nadýchali jsme se příliš západní výchovy,« stěžuje si indický lékař.

Na otázku, jak by slavil osvobození:

»Vůbec ne. Je to vlastně osvobození?«

Přes všechnen ten pesimismus, věří zde každý v budoucnost. Zde se vůbec věří v samočinné přechody, i když je to jakkoliv nepravděpodobné. Budoucnost musí přijít, ale jak přijde a jaká bude, to už je vedlejší. Je zde pevná důvěra, že bude lepší. Že by už dnes bylo záhodno se k tomu připravovat, nezdá se problémem části této země.

Kulturní emigrace bude dalekosáhlejší. Přesuny nastanou ve všech odvětvích, kdyby už jen jazykové byly nejméně významné, a za dnešních poměrů je snad nejvýznamnější. Indie chce emigrovat anglického ducha ze svých škol a chce odstranit systém myšlení. Ale lidé, kteří by je měli odstraňovat, myslí víc anglicky, než jinak.

Země se uzavře

To bude důsledek nelibostné hospodářské politiky celého světa vůči bývalé kolonii. Protože již dnes zastavila Indie veškerý dovoz. Je to metoda k všeobecnému zchudnutí. Metoda vyrovnání rozdílů, které jsou neslychané. Bohatí zchudnou a chudí zde už vůbec zchudnout nemohou. Co jsme nezískali na těchto nejrozsáhlejších a nejpřístupnějších trzích za poslední dva roky, už nezískáme. Naše politika nebyla vůbec šťastná, nezískali jsme nic. Indie je soběstačná, protože její lid bude žít typickým indickým životem. Bude v tom kus novodobé imputace, pokus o odpoutání od západu v du-

chovním slova smyslu, zbavení se kulturní závislosti cestou změny hospodářských podmínek člověka.

Zkrátka, země se uzavírá na nesmírně dlouhou dobu, to je nesporné. Snad se uzavře i před politickými vlivy a zatáhne se záclonou, ačkoliv debaty o kulturních styčích jsou velmi upřímné. Ale za nimi je něco:

— Naši lidé nebudou vyvážet peníze... žádným způsobem nebudou vyvážet peníze... —

Je-li to nutné? Nebylo by to nutné, ale je to přirozené a nic nemůže být přirozenějšího. Indické výrobky vyhovují indickému člověku. Americké, britské trhy ztrácejí odbytiště. Československo tyto trhy propáslo dokonale už předem. Jsme drazí.

Půjde-li opravdu o socialisaci — a musí o ni jít, protože jediná může zachránit celou zemi, — bude nutno nevystavovat rány novému narušování. Proto se mnoho hovoří i o kulturním hermetismu. Ale nakonec k němu nedojde, protože ani Indie si nepředstavuje socialismus jako výsadu jednoho národa. Indie je ryze demokratická mezi lidmi, kteří si mohli vybrat mezi systémy a systémy. Jinak je nevzdělaná, protože neměla příležitost se vzdělat, ale ani pak není agresivní; je pokojná a mírná a chce mír. Indie se nebude potácet mezi Sovětským svazem a Amerikou, protože pro ni je Indie.

Vnitřní neklid

Je prý živěn Angličany. Ale ve skutečnosti dnes už není živěn Angličany, dnes je živěn těmi, kdo chtějí Pakistan, ať už je to kdokoliv zvenku, nebo zevnitř. Skutečnost nespornou zůstává, že neklid zde je a bude se stupňovat, nikoliv zmírňovat. De Daccy nechce nikdo přijmout místo guvernéra. V Kalkutě jsou nepokoje na denním pořádku, i když je světové agentury zveličují: anglická, aby dodala zdání, že Indie nemůže existovat bez cizího vlivu; sovětská, aby přesvědčila komunistickou část světa, že je to důsledek anglické politiky, a že protiakce provádí Anglie. V době, kdy piší tento článek, stojí v kalkutských ulicích připravené tanky a projíždějí ozbrojené skupiny. Je to indická policie. Vraždění je zde něčím docela přirozeným, ale není tak skreslené veliké. V Lahore se bojuje, Amritsar se bouří; ale to jsou místa, kde klid nebude, dokud mysl nevzdělaných lidí budou ovládat masoví řečníci a náboženský fanatismus. Každý fanatismus je nebezpečím poválečného světa a proto je tolik nedůvěry — říkají Indové, kteří se svého fanatismu zbavili cestou rozumu.

V Evropě však žijí miliony fanatiků a jsou vzdělaní a nezabavují svět nebezpečí. To Indové nechápou a Evropě důsledně nevěří a nebudou věřit. Zatím není síly na světě, která by zabránila, aby se na »horkých« místech při setkání vzájemně Sikh, mohamedán a hind začali zabíjet. Protože policie se skládá zase se Sikhů, mohamedánů a hindů. Je to snad náhoda, že mohamedánská policie zakročuje zásadně proti hindům a opačně (mohamedáni v policii, lépe řečeno, protože existuje jen jedna policie). Ale je-li to inscenováno z vnějšku, nebo je-li to přirozené, těžko odhadnout, když Indové sami připouštějí obě možnosti.

Pakistan

bude ve zvláštní situaci. Angličané jsou podezřívání, že podporují Pakistan, aby drželi hranice proti Sovětskému svazu. Pakistan je podezříván, že pro egoismus některých svých představitelů se spojuje s Anglií. Skutečnost: kultura je jediná, fusní kultura indická, složená z různých vlivů mohamedánských i hindických i západních, nucených, přijatých nebo přetvořených. Životní sloh je týž v celé Indii, i když se ve svém nejširším pojetí liší podle krajiny — přirozeně. Někteří muslimové se cítí jako národ, někteří se však necítí.

Pakistan bude hospodářsky závislý, to je vypočítatelné na prstech. Že to bude nepřímý hospodářský zisk Anglie a přímý zisk diplomatický, je zcela přirozené.

Poměr mezi Pakistanem a Hindustanem je špatný a bude horší. Formalismus ničí v lidech lidi a byrokracie, neboť duch byrokracie se zahnížil snad ve všech úřadech na světě. Není daleko doba, kdy budou nejpřísnějšími hranicemi hranice mezi Indií a Indií. Představitelé Hindustanu, indické unie, jasně prohlásili, že se smiřují s nevyhnutelným rozdělením jen jako s okamžitou záchranou. Že je to jen kompromis pro dnešek, a že věří v jeho dočasnost. Gandhi napadl veřejně na své residenci při večerní modlitbě Angličany, že je to jejich diplomatická práce. V každém případě: práce by to byla dokonalá, protože propast mezi oběma »státy« se rozrůstá. Nebude snadné je spojit pod společnou patronanci kdykoliv později, jako to šlo v případě Čechů a Slováků.

Hold Indii

S tím přicházím nakonec. Protože snad takový článěk, upřímně sepsaný o všech nesmírných těžkostech poslouží víc, než oslavná řeč o nezávislosti, o nezávislosti, která sama o sobě je každému upřímnému a vzdělanému člověku problematická už proto, že byla darována v podivné situaci. Za to je však nesporný krásný a živý duch velkého indického patriotismu, který bojuje po desetiletí za osvobození země, která nechce vládnout, ale nechce být ovládána.

15. srpna vlají po celé Indii, dnes rozseknuté na dvě umělé části, prapory. Prostý člověk necítí ani vzrušení, ale je v něm něco velikého, protože tak, nebo onak i o n přispěl svým postojem k tomuto dni. Anglické pomníky však nejsou rozbíjeny a neznamena to nelitostnou masovost. Je to radost, za níž se stále ještě skrývá obava nejistoty; takové zachvácení neurčité beznaděje, jak je možno v takových rozměrech se vyrovnat s takovými problémy.

Svou indickou nezávislost slaví tato země evropským způsobem. První krok k velké budoucnosti byl učiněn. Protože lidé jsou tu dobří a usměvaví, protože jsou jako lidé všude na světě, musí se podařit i druhý a třetí a další krok. Ale kam ten další krok povede, není zřejmé ani největším duchům této země, kteří si jenom přejí, aby někam vedl. Jisté je, že to bude krok nezbytné nutnosti, protože taková je dnes situace tohoto obrovského kontinentu, kde se lidství ještě zmitá primitivními bolestmi a současně vysokými ideami moderního lidství, mezi nimiž je nutno najít kompromis, který by neublížil ideám a zahojil rány v těle země, rozryté dlouholetým poslíčkováním Evropy.

národní hospodář

Ing. Karel Doležel:

Svoboda spotřeby a plánování

1. Negativní a pozitivní zásahy.

Na první pohled se zdá, že není nic samozřejmějšího než požadavek svobody spotřeby. Jakým právem by někdo mohl chtít rozhodovati o tom, co si mám dnes dát k večeři, anebo jaké si mám koupit šaty? Proč bych si nesměl za své peníze koupit, co se mně líbí, anebo co mi chutná? Což není každý z nás nejlepším rozhodčím o tom, co mu prospívá anebo škodí?

Takové sugestivní otázky dávali kdysi liberalističtí národní hospodáři ve svých spisech. Jejich názory měly nesporně velmi příznivou odezvu ve veřejnosti, ale přesto vše postupem doby přibývalo kritiků, a to nejen z tábora socialistů, nýbrž i z řad liberálů. Ani nejkrásnější teorie nemůže zastítn skutečnost, že lidé jsou ně-

kdy velmi nerozumnými konsumenty. Jsou lidé, kteří odsoudí nejen sebe, nýbrž celou rodinu k bydlení ve vlhkých podzemních bytech, aby jim zbylo více na alkohol. To jest jen ukázka toho, jak lidé někdy špatně rozumí svým zájmům a jak svým způsobem konsumu poškozují nejen sebe, nýbrž celou společnost. Nepřekvapuje proto, že i liberálové připouštějí zásahy do svobody spotřeby. Zákazy prodeje alkoholu dětem i dospělým, zákazy obývání nezdavých bytů, zákazy prodeje všelikých pochybných léků jsou příklady podobných zásahů do svobody spotřeby.

Od zákazů, co se nesmí konsumovati, jest již jen krok k nařízením, co se konsumovati musí. Děti chodí nuceně do školy, nikdo se nesmí vyhnouti určitým hygienickým opatřením. Je přirozené, že s pronikáním socialistických ideálů do společnosti a zejména, ovšem rostoucím politickým vlivem socialismu, nabývá stále více na významu sociální konsum. V zájmu fyzického zdraví anebo zvýšení kulturní úrovně národa jsou lidé k určitému konsumu nuceni anebo je jim tento konsum usnadněn. Podobá se velmi pravdě, že v socialisticky zaměřeném plánování význam těchto negativních i pozitivních zásahů do svobody spotřeby ještě vzroste.

2. Nový problém.

Prozatím se však do popředí zájmu — alespoň národohospodářských theoretiků — posunuje jiný problém, který se velmi těsně dotýká svobody spotřebitele: zda a do jaké míry má být šetřeno zálib spotřebitelů v určitých značkách zboží, ve velikém výběru anebo v určitých formách obsluhy v detailních obchodech. Řešením této otázky se dostáváme k nejjzákladnějším problémům dnešní hospodářské civilizace. Jde o to, do jaké míry má být obětována svoboda spotřeby ve prospěch větší produkce, jež má umožnit nejen větší, nýbrž i jakostnější konsum nejširších vrstev národa.

Podstata celé věci je tato. Veliké pokroky na poli techniky a organizace se projevují v mnoha případech jen tehdy, lze-li výrobu soustředit ve velikých podnicích. Namnoze však podniky nemohou dorůst velikosti, při níž by pracovaly s nejnižšími výrobními náklady, tedy t. zv. optimální velikosti, protože nedovedou přesvědčit zákazníky, že jejich zboží je lepší i když je případně levnější než zboží konkurence. Zákazník nedovede, anebo si ani nedává práci, aby zboží různých značek srovnával. Moderní reklama dovede vytvářet takřka neuvěřitelně předsudky o vlastnostech nějaké značky. Účinná soutěž není za těchto poměrů možná, postavení jednotlivých podnikatelů se podobá postavení monopolistů. V určitých mezích mohou diktovat ceny. Soutěž snižováním cen nemá valného smyslu, reklama a kvalitní distribuční aparát (na př. nákladná síť vlastních prodejen) jsou spolehlivějšími cestami k úspěchu. Důsledek je ten, že zákazníci platí za zboží mnohem více, než by platili, kdyby výroba byla soustředěna v menším počtu podniků o optimální velikosti a kdyby náklady na reklamu a distribuční aparát mohly být sníženy.

Vliv velikého rozdrobení výroby na distribuční náklady je zvláště pronikavý zejména tam, kde mezi jednotlivými značkami není skutečných rozdílů, anebo kde tyto rozdíly jsou jen nepatrné, takže je třeba velikého úsilí kvalitních prodávaců, aby zákazník byl pro nějakou značku získán. Nesmíme tak beze všeho odbývat pokrčením ramen výstrahy těch, kteří tvrdí, že se nakonec výsledky technického pokroku utopi ve vzrostlých distribučních nákladech. Smysl technického pokroku je nahrazovati drahou lidskou práci levnější prací stroje. Cena lidské práce stoupá proto, poněvadž stroj zvětšuje její výkonnost. Vyžaduje-li však obdyt výrobných statků většího a většího počtu lidí, jejichž mzdy v důsledku průmyslové racionalisace stoupají, pak je jas-

né, že nebude-li tomuto vývoji čeleno, musí se další postup průmyslové racionalisace ukázat jako velmi pochybný.

Je proto jen přirozené, věnují-li národní hospodáři již po řadu let pozornost otázce, zda by společnost jako celek nezískala, kdyby jisté záliby konsumentů byly poněkud zanedbávány, a místo nich kdyby bylo více dbáno zájmů širokých vrstev na větším objemu výroby. K tomuto problému zaujali kladné stanovisko národní hospodáři nejrůznějších směrů. K uskutečnění tohoto návrhu by v kapitalistické společnosti bylo ovšem třeba státního zásahu, poněvadž není jiné moci, která by zákazníkovi odvrátila od jejich zálib, i když tyto záliby jsou velmi často výsledkem reklamy, která dovede přesvědčiti i o tom, co ve skutečnosti neexistuje.

Dá se očekávat, že kdyby v důsledku státního zásahu byl počet značek omezen, že by z toho měli prospěch spotřebitelé, kteří dávají přednost láci, kdežto jiní zákazníci, kteří lpí na určité značce, na velikém výběru nebo jakosti obsluhy, by to pocítovali jako újmu. Není důvodu pochybovat o tom, že prospěch z tohoto zásahu by měli hlavně lidé s malými důchody, kdežto zámožné vrstvy by v tom asi spatřovaly újmu. Stoupenci těchto zásahů věří, že celkový prospěch by vyvážil újmy, že by se celková úroveň národního blahobytu zvýšila. Odpůrci tvrdí, že prospěch jedněch nelze srovnávat s újmou druhých, poněvadž zde není žádného měřítka. Tyto námítky jsou, přísně vzato, jistě správné. Kdybychom se však chtěli omezit jen na takové zásahy do distribuce peněžních důchodů a statků, při nichž bychom mohli vědecky dokázat, že prospěch jedněch převyšuje újmy druhých, pak bychom nesměli zavádět ani progresivní důchodovou daň. Vždyť ani v tomto případě nemůžeme vědecky dokázat, že prospěch chudých občanů z této úpravy převyšuje újmu, kterou utrpí několik multimilionářů.

3. Irracionální a racionální záliby spotřebitelů

Čím větší je nouze nejširších vrstev, tím větší odůvodnění nesporně mají podobné zásahy. Na druhé straně se vyskytuje otázka, kam až mohou jít tyto zásahy do svobody spotřeby. Jistý anglický národní hospodář (R. F. Kahn) dělá rozdíl mezi racionálními a iracionálními zálibami spotřebitelů. Vysvětlíme si oba pojmy na příkladech. Někdo kupoval po dlouhou dobu holicí mýdlo určité značky. Nechal se zlákat ke koupí jiných značek, ačkoliv některé byly levnější, jiné snad byly lepší jakosti a přitom stejně drahé. Po jistou dobu nebylo mýdlo jeho značky k dostání, poněvadž továrna vyhořela. Spotřebitel se musel spokojit s jiným mýdlem v téže ceně. Objeví-li se však později mýdlo staré značky opět na trhu, vrátí se majitel k této staré značce. V tomto případě je záliba spotřebitele pro tuto značku racionální. Kdyby byl spotřebitel zůstal již při nové značce, byla by jeho záliba pro starou značku iracionální. Závěr je alespoň zdánlivě jasný: respektovati jen racionální záliby, kdežto iracionální záliby by měly být obětovány ve prospěch snížení výrobních nákladů a cen.

Jsmo přesvědčeni, že v tomto návrhu je zdravé jádro, ale obáváme se, že se za praktickou směrnicí dobře nehodí. Kdybychom se podle této rady měli řídit, museli bychom umět přesně rozlišovat iracionální od racionálních zálib. Podobá se velmi pravdě, že záliba pro nějakou značku by mohla být u některých kupců racionální, u jiných iracionální povahy.

4. O objektivní informaci spotřebitelům

V plánovaném hospodářství se nám naskytá docela jiný způsob řešení. Irracionalita zálib spotřebitele se podle našeho názoru zakládá z největší části na jeho neznalostech výrobků, které kupuje, a zejména na nemožnosti objektivního srovnávání různých druhů zboží a značek. Kdyby spotřebitel měl k dispozici znalecké po-

sudky různých značek, pak za předpokladu, že by měl k těmto posudkům plnou důvěru, by v mnoha případech asi přešel k jiným značkám, anebo by ničeho nenamítal proti snížení výběru, zejména kdyby zmenšený výběr byl vyvážen nižšími cenami. V kapitalistickém hospodářství nemůžeme zákazníkovi posloužiti podobnými posudky, poněvadž nám chybí autorita, která by se toho mohla odvážiti. Všechny pokusy, které byly udělány o objektivní informace obecně o různých značkách, ztroskotaly buď v zárodku anebo vedly nakonec k nekonečným sporům. Něco jiného je v plánovaném hospodářství, kde stát má daleko větší hospodářskou odpovědnost, kde vlastně odpovídá za všechno, poněvadž se ujímá řízení celého hospodářství. Je také jeho starostí, aby spotřebitel dostal za své peníze náležitou hodnotu ve zboží. Vzniká mu proto dokonce jistá povinnost, aby nám alespoň usnadnil možnost objektivních informací o zboží, které kupujeme.

Tento úkol by se dal nejlépe rozřešiti zřízením zvláštního sboru pro objektivní informace spotřebitelům, v němž by zasedali vynikající odborníci (lékaři, potravní chemici, architekti, kulturní pracovníci, různí technici a pod.). Museli by to být lidé, k nimž bychom mohli míti plnou důvěru, že nám dobře poradí. Kromě odborníků by ve sboru mohli zasedati i zástupci spotřebitelů. Jistě by se uplatnily i naše odbornice ve vedení domácností. Hlavním úkolem sboru by byl boj proti iracionalitě zálib spotřebitelů s hlediska objektivního zájmu národa na dosažení nejvyšší možné životní úrovně. Na rozdíl od některých předválečných návrhů nemůžeme za dnešních těžkých poměrů jíti o to, co s hlediska toho nebo onoho spotřebitele lze považovati za racionální nebo iracionální zálibu. V době, kdy se daleko převážná část národa musí uskrovnovat v jídle, kdy máme plné hlavy starostí, jak to bude se šatstvem a s prádlem, kdy mladí lidé nemohou zakládat rodiny, poněvadž není bytů, musíme mít přísnější měřítka pro luxus iracionality spotřebitele.

Navrhovaná instituce by ovšem neměla žádnou donucovací moc. Její moc by se řídila jen podle toho, jakou důvěru by k ní měli občané. Zdůrazňujeme proto, že lidé, kteří by v této instituci zasedali, museli by mít naši důvěru nejen jako odborníci, nýbrž i jako občané mravně naprosto bezúhonní. Přirozené, že by museli být úplně nezávislí na vládě i plánovacích úřadech (ačkoliv by s plánovacími úřady museli úzce spolupracovati). Byli by jmenováni prezidentem republiky na návrh různých vědeckých organizací. Jen dokonalá nezávislost této instituce by nám poskytovala záruku, že by se nedala zneužít k zakrývání chyb lidí, kteří jsou odpovědní za plánování a hladký chod hospodářství.

5. Distribuce spotřebních statků v plánovaném hospodářství

Náš návrh není tedy v podstatě nic jiného než pokus o objektivní reklamu. Spotřebitel má býti co nejdokonaleji informován o hodnotě zboží, které kupuje. Vše ostatní by bylo výsledkem soutěže na trhu. Vyskytují se sice ojedinělé stoupenci názoru, že se plánované hospodářství nesnáší se soutěží, však daleko převládající většina národních hospodářů, kteří se zabývají problémy plánovaného hospodářství, zastává stanovisko, že soutěž je naprosto nezbytná ve všech úsecích, v nichž chceme občanům zabezpečiti právo, aby spolurozhodovali o svých hospodářských zájmech. A to je kromě volby povolání v první řadě distribuce spotřebních statků. Nepřihlížímeli k negativním a pozitivním zásahům do svobody spotřeby, o nichž jsme se zmínili na začátku tohoto pojednání, má mít i v plánovaném hospodářství spotřebitel poslední slovo o tom, co se má vyrábět. Náš sbor pro objektivní informace by mohl jen poradit. Za předpokladu, že by trhy spotřebních statků byly dobře zásobovány, dosáhly by statky tím vyšších cen (resp. odbytu), čím lépe by vy-

hovořily zájmům spotřebitelů. Podniky by musely vyrábět takové statky, po nichž by byla největší poptávka. V kapitalistickém státě bylo proti tomuto způsobu distribuce, který dává přednost těm zájemcům, kteří mohou zaplatit vyšší cenu, jistě právem namítáno, že jest nesociální. Ve společnosti se socialistickým plánováním nemáme nejmenších důvodů, abychom odmítli tuto distribuční metodu, která ze soutěže o statky vylučuje uchazeče, kteří nechtějí nebo nemohou zaplatit běžnou tržovou cenu. Vycházíme ovšem ze samozřejmého předpokladu, že se této společnosti podařilo nejen odstranění sociálně nespravedlivé důchody, nýbrž kromě toho, že se i pokračovalo v zajištění každému příležitosti k získání důchodu, který je dostačující k zabezpečení určité životní úrovně. Celková životní úroveň musí být posuzována i podle možnosti účasti na sociálním konsumu. Za těchto podmínek se nám jeví distribuce spotřebních statků podle cen na příslušných trzích jako ideál sociální spravedlnosti a účelnosti. Občanům se dávají v podobě bankovek hlasovací listky, které jim zajišťují právo kontrolovati, zda se výrobní aparát přizpůsobuje jejich požadavkům.

V předešlém odstavci jsme předpokládali, že trhy spotřebních statků jsou dostatečně obslány. Chtěli jsme tím říci, že i když v důsledku potlačení některých, s objektivního hlediska celku iracionálních zálib konsumenta bude výběr omezený, musí být přece jen dostatečně veliký, aby si spotřebitel mohl vybrati věci, které se mu opravdu dobře hodí. Je nezbytné nutno, aby zboží byla dostatečně veliká zásoba. »Přebytek« na trzích, jevíci se v plných skladištích výrobních i obchodních podniků, není důsledek ne hospodárnosti kapitalismu (jak se kdysi u nás s oblibou tvrdilo), kterou bychom měli v plánovaném hospodářství odstraniti, nýbrž je to jednou z nejzákladnějších podmínek spotřebitele. Tam, kde by nabídka do jisté míry nepřesahovala poptávku, neměli by spotřebitelé vlastní možnosti výběru. Museli by vzíti za vděk tím, co by bylo okamžitě na skladě. Je to situace, v níž jsme se ocitili dnes, kdy naše sklady jsou poloprázdné. Důsledek je ten, že zákazník je v neustálé obavě, že nekoupí-li dnes, co se mu v daném okamžiku nehodí (na př. zimní zboží v létě), nedostane zítra vůbec nic.

6. Měníci se svět

O plánovaném hospodářství slyšíme dnes hodně pochybností i z úst lidí, kteří se před druhou světovou válkou této myšlenky horlivě zastávali. Tento pesimismus není vždy jen výsledkem různých potíží dneška. Mezi kritiky setkáváme se i s lidmi, kteří sice jsou ochotni ne dbat počátečních potíží nynější doby přerodu, ale kteří se začínají obávat, zda ochromení soukromé iniciativy nepovede k trvale nadměrně vysokým výrobním nákladům a k úplnému zanedbávání zájmů spotřebitelů. Mnozí se obávají, aby se z celého našeho hospodářství nestala nakonec nějaká »továrna na absolutno«. Nebylo by rozumné, kdyby stoupenci plánování chtěli tyto námítky vysvětliti tím způsobem, že jde o útoky domácí nebo mezinárodní reakce. Každý, kdo chce vidět a slyšet, co se u nás opravdu děje, nemůže nepozorovat, že to v našem hospodářství tečce neklape. Dělá se mnoho chyb, poněvadž nejen na některých odpovědných, nýbrž i na mnoha podřízenějších místech jsou neschopní lidé. Všichni upřímní stoupenci plánování mají nejen právo, nýbrž přímo povinnost, aby loyální kritikou pomáhali k nápravě.

Zásadní kritikové plánování, kteří zdůrazňují hlavně těžkopádnost tohoto systému a jeho neschopnost přizpůsobovat se měnícím se potřebám spotřebitelů, měli by však také uvážiti toto. S podobnými námítkami se setkáváme i v údobí raného liberalismu vůči akciovým společnostem. Vynikající theoretikové i praktičtější tvrdili, že akciové společnosti nebudou moci soutěžit s firmami kupců jednotlivců, poněvadž jim bude chyběti osobní iniciativa. Tato námítka se vlastně vztahovala na vše-

chny veliké podniky. Postupem doby se ukázalo, že v mnoha odvětvích malé podniky neobstály v soutěži s akciovými a velikými podniky vůbec. To ovšem znamená, že by kritikové, kteří vytykali akciovým společnostem a velkým podnikům nemožnost vyvinout takovou iniciativu, jako ji mohou vyvinout malé podniky, jejichž majitelé mohou mít o všem dokonalejší přehled, neměli v podstatě pravdu. Veliké podniky zvítězily proto, poněvadž výhody, které čerpají z dokonalejší dělby práce, technického a organizačního pokroku, v mnoha odvětvích převyšují nevýhody menší iniciativy. Kdybychom dnes měli vyráběti a prodávati totéž jako před sto lety, museli bychom asi většinu velikých podniků zavřiti. S plánováním je to přibližně totéž. Národní produkt (neboli reálný národní důchod), který získáme v hospodářství s ústředním plánem bude se svým složením podle všeho málo podobati národnímu produktu z doby předválečné. Nesmíme proto vylučovati možnost, že nevýhody menší iniciativy budou převáženy úsporami. Čtenář, který sledoval naše výklady, ví, jaké úspory můžeme očekávat.

7. Z á v ě r

Čím hlubší budou tyto změny, čím více se budoucí národní produkt bude ve své skladbě lišiti od produktu v minulosti, tím nesnadněji bude lze odpověděti na dvě důležité otázky.

a) Budeme na tom jako konsumenti v budoucnosti lépe nežli v minulosti? V mnoha případech, kdy ve skladbě spotřebovaných statků dochází k značným změnám, nedovede konsument říci, zda je na tom po těchto změnách lépe nežli dříve. Mnohem nesnadnější ovšem je, jak jsme na to již upozornili, odhadnouti, zda zisky jedněch vyrovnávají újmy druhých. Tento problém je opravdu velmi složitý. Nelze totiž ani v nejdemokratičtější společnosti tvrditi, že získává-li většina na úkor menšiny, že to vždy znamená zisk s hlediska celku. Právě v hospodářství, v němž není nezasloužených důchodů, vyžaduje řešení této otázky největší opatrnosti.

b) Nemění se potíž je s otázkou výkonnosti. Změní-li se podstatně skladba národního produktu, budeme-li vyráběti něco jiného nežli dříve, nemůžeme tak beze všeho tvrditi, že dosažení větší produkce (většího fyzického objemu) se stejnými prostředky jako dříve znamená větší hospodárnost nebo větší výkonnost socialistického plánování proti kapitalismu. Někdo by mohl namítnouti, že tento problém srovnávání nového národního produktu se starým národním produktem nemá valné důležitosti, poněvadž rozhodující je, zda nás nový produkt uspokojuje lépe nežli starý. K tomu bychom mohli znovu připomenouti potíže všech podobných srovnávání. Zde nám však jde o něco jiného. I kdybychom totiž vyšli z předpokladu, že národní blahobyt stoupl, zůstává nerozřešena otázka, zda hospodárnost neklesla. Je přece možné, že nové tvary spotřebních statků umožňují tak veliký pokles výrobních nákladů, že mohlo dojiti ještě k daleko většímu vzestupu blahobytu, nežli je skutečný vzestup.

Z hořejších úvah vyplývá, jak málo nám mohou říci statistiky o tom, co se v hospodářství skutečně děje, prochází-li hospodářství velikými změnami. Veřejnost si musí uvědomiti, že ke kontrole toho, co se v hospodářství děje a bude diti, potřebuje mnohem bezprostřednější zprávy, nežli jsou statistické výkazy. Význam kritiky nezávislého tisku je právě v této době přechodu mnohem větší, nežli kdykoliv dříve. Potřebujeme objektivní informace nejen o velikých celostátních problémech, nýbrž i o tom, co se děje v podnicích. Všichni ti, jimž záleží na tom, aby se plánování nejen uskutečnilo, nýbrž aby též přineslo více blahobytu a spokojenosti, měli by si dobře uvědomit nutnost svobodné kritiky pro dosažení těchto cílů. Je-li pravda, že demokracie vyžaduje kontroly, platí to o hospodářské demokracii dvojnásob.

věda a práce

Dr Jiří Alter

Němci a válečný atom

V Německu se udržovala po ukončení války svržením atomické pumy na japonská města — a snad ještě udržuje pověst, že atomická zbraň, použitá americkou armádou, byla jednoduše vynálezem německých vědců, kterou museli předat vítězi. Tato pověst byla vyvrácena pro Němce minulého roku profesorem Hahnem, objevitelem štěpení atomového jádra, za něž byl odměněn se svým spolupracovníkem Strassmannem Nobelovou cenou. Prof. Hahn prohlásil tenkrát při rozhovoru s americkými novináři, že americký výzkum atomické energie a především atomických zbraní daleko předčil německý výzkum a že Němci byli alespoň o dva roky pozadu. Za důvod udával nedostatek průmyslových možností a finančních základů.

Nyní uveřejňuje prof. Heisenberg, taktéž německý laureát Nobelovy ceny, podrobnosti z německých pokusů o zvládnutí atomového jádra. Z tohoto odborného přehledu je jasno troji: není žádných vědeckých tajemství, překážky jsou jen technologické a finanční, a kterýkoli výkonný kolektiv vědců je s to dospět ke stejnému cíli jako Američané, je-li vládou dostatečně podporován, stačí-li průmyslová schopnost země a má-li přirozeně dost uranu. Je rovněž jasné ze zprávy Heisenbergovy, že Němci se vzdali pokusů vyrobit atomickou pumu již v červnu roku 1942, protože nacističtí vůdci počítali s brzkým ukončením války a doba, žádaná badateli, se zdála příliš dlouhá. Přesto by i v opačném případě nebyli Němci dospěli k pumě dříve než Američané, jejichž průmyslová oblast nebyla podrobena nepřátelským náletům.

Průkopnická práce

Ještě před deseti lety si uvědomili fyzikové, že nelze využít atomické energie bez základního pokroku ve vědě o atomovém jádru. Přes značný pokrok v tomto oboru, zavedení výzbroje o vysokém napětí a vynález cyklotronu, neznal se tenkrát žádný zjev, který by umožnil čerpat z vnitřní ohromné energie atomového jádra. Teprve rok 1938 uvolnil cestu, když se podařilo rozštěpit jádro uranového atomu na dva poměrně stejné díly. Na jaře 1939 zjistil prof. Joliot (Paříž), že se při tomto štěpení uvolní také několik neutronů, že některé z nich jsou schopny zavinit nové štěpení v jiném jádru a že tím je připraven postup tak zvaný řetězové reakce, podobné vzrůstu lavin. O těchto možnostech se diskutovalo hlavně v Americe, ale také v Německu. Veřejný zájem o atomovou fyziku byl v Německu až do roku 1939 naprosto nepatrný v poměru ke Spojeným státům, Velké Británii a Francii. Zatím co v Americe byla vybavena dlouhá řada výzkumných laboratoří přístroji o vysokém napětí a cyklotrony, Německo bylo vybaveno pouze dvěma ústavu s menším zařízením o vysokém napětí, ale bez cyklotronů, jeden v Dahlemu, druhý v Heidelbergu. Žádný z nich nebyl státní. Roku 1938 začalo se se stavbou cyklotronu v Heidelbergu, ale přístroj byl ukončen teprve roku 1944.

Skoro současně s vypuknutím války se Němci dozvěděli, že americké vojenské úřady věnovaly určité sumy na výzkum atomické energie. Vzhledem k tomu, že se Anglie a Spojené státy pravděpodobně pustí do vývoje atomických zbraní, zřídily vojenské úřady zvláštní výzkumnou skupinu, která měla zjistit technické možnosti atomické energie, a dahlemský ústav byl pracovním ústředím. Již na podzim roku 1939 bylo jasné, že lze sledovat vývoj jaderné energie dvojím směrem. Mohl se udělat pokus oddělit vzácný isotop uranu (U 235) od obyčejného uranu, vyskytujícího se v přírodě. Vzácný isotop by byl podle prof. Bohra (Dánsko) ihned schopný vytvořit kontrolovatelnou energii, používalo-li by se pomalých neutronů, nebo přímo explosivní hmotu, jestli-

že by zasahovaly rychlé neutrony. Oddělování U 235 od obyčejného uranu je ale zvláštní problém, kladoucí nejtěžší technické úlohy. Druhý směr vývoje byl jednodušší. Kdyby se podařilo přimíchati k obyčejnému uranu hmotu, která by zpomalovala neutrony, vyzařované z příměsi vzácného isotopu U 235, vytvořila by se v obyčejném uranu možnost odčerpát určitou tepelnou energii. Jako zpomalovací hmoty (zvané moderáty) přicházely v úvahu těžká voda a čistý uhlík. Pokusy, učiněné na podzim roku 1940 s lehkým parafinem jako moderátorem, ukázaly, že zhotovený atomický agregát je nezpůsobitý na výrobu energie. Velké úsilí bylo věnováno výrobě naprosto čistého uhlíku ve formě elektrografitu, ale ani do roku 1942 se nepodařilo dospět k cíli. (V Americe, kde výzkum postupoval obdobně, ale mnohem rychleji, se podařilo vyrobit chemicky čistou tuhu, již se pak používalo jako moderátoru.) Zato získali Němci přístup k těžké vodě, když okupovali Norsko. Ve Rjukanu je postavena továrna na výrobu těžké vody, která dodávala měsíčně 10 až 20 litrů tohoto vzácného výrobku. Přirozeně provedli Němci ihned nutná opatření, aby se výroba továrny značně zvýšila, a do roku 1942 dodávala továrna měsíčně 200 litrů.

Pokusy v laboratorních naznačovaly však ještě novou možnost. Theoreticky se muselo očekávat, že při výrobě energie v atomickém agregátu se musel tvořit nový prvek, těžší než uran, který se volně v přírodě nevyskytoval. Tento nový prvek by musel být také štěpný jako uran. Jelikož však Němci neměli k dispozici žádný cyklotron, nepodařilo se jim probádati možnosti, a tak nedošlo k výrobě nové látky. V Americe se vyskytla tato myšlenka samozřejmě také, a bohatá instrumentální výbava amerických laboratoří vedla k výrobě nového prvku plutonia, téže látky, z níž konečně byla zhotovena atomická puma.

Největšího pokroku v Německu bylo docíleno v létě 1941. Heisenberg se spolupracovníky postavil v Lipsku atomický agregát, zhotovený ze střídavých kulovitých slupek uranu a těžké vody. Do té doby nastrádali 150 litrů těžké vody, aby mohli sestavit agregát dostatečně velký. První výsledky nebyly naprosto jasné, ale po dalších zlepšeních, na př. používání čistého uranu, byly pokusy úspěšné. V březnu 1942 se podařilo zjistit, že agregát vyzařuje skutečně přebytek neutronů, čímž byla dokázána možnost výroby atomické energie uranovým agregátem. (V Americe dospěli k tomuto poznatku již roku 1941 a 2. prosince 1942 začal první atomický agregát vyrábět energii.)

Rozhodující schůze

Současně se rozhodla německá vláda postavit Speera, ministra válečné výroby, v čelo uranového projektu. Svolal v červnu 1942 schůzi vedoucích badatelů a činitelů a vyslechl zprávy. Bylo dokázáno, že lze technicky vyrobit atomickou energii uranovým agregátem. Dalo se dále theoreticky očekávat, že tento agregát vyrobí výbušnou látku pro atomické pumy; technická stránka tohoto problému nebyla však zkoumána. Větší váha se kladla na užitečnost atomické energie ve formě hybného zdroje, protože tento cíl se zdál mnohem lehčeji dosažitelný a levnější. Co se týče konečně problému oddělování isotopu U 235, nebyl znám žádný postup, který by byl umožnil výrobu atomické traskaviny bez obrovského a tudíž nemožného technického nákladu. Po této schůzi se rozhodl Speer, aby práce pokračovala jako doposud v poměrně malém měřítku. Zůstalo tedy cílem badatelů zhotovit uranový agregát, který by vyráběl atomickou energii, užitečnou na pohon. To bylo dokonce nyní jediným cílem.

Tehdy však již byl německý průmysl přetížen válečným napětím. Výroba uranu byla tak nedostatečná, že dodávky docházely příliš pozdě a rozsáhlejší pokusy musely často být odloženy. Přesto pracovaly laboratoře úspěšně dále. Prováděly se pokusy s agregátem o 500 litrech těžké vody, vyměřovaly se štěpné procesy, používalo se zase čisté tuhy jako pláště agregátů, probádaly se různé soustavy agregátů. Na jaře 1943 byla však norská továrna na výrobu těžké vody

otázky a odpovědi

Dr Jar Nový

Stíny americké finanční pomoci

vyřazena z činnosti přepadením spojeneckou komandovou skupinou. Přikročilo se ihned k novostavbě, ale armádní velitelství v Norsku hlásilo potom, že nelze chránit továrnu před nepřátelskými nálety. Skutečně byla továrna také úplně zničena při náletu v říjnu 1943. Německo té doby disponovalo asi 2000 litry těžké vody. Toto množství právě stačilo k zhotovení agregátu, z něhož by bylo lze čerpat atomickou energii. V Německu nebylo pomýšlení na stavbu nové továrny na těžkou vodu, zvláště vzhledem k těžkým náletům. Rovněž došlo k zastavení dodávek uranových tyčí, když Frankfurt byl nálety zbořen na jaře 1944.

Přes zimu byl však dohotoven nový agregát, budovaný z 1500 kg těžké vody a stejné váhy uranu. Stál v protiletectkém krytu v Dahlemu a pokusy pokračovaly tam i za nejtěžších náletů nad Berlínem. Ale v únoru 1944 byl ústav přímo zasažen těžkou pumou a bylo tedy nutno přestěhovat agregát mimo Berlín. Ve vesnici Haigerloch byla vysekána jeskyně do pevné skály a v únoru 1945 se sem přestěhoval agregát a největší část ostatních potřebných hmot. Ale ani tento stroj nevystačil na výrobu energie a Heisenberg soudil, že by bylo stačilo jen poněkud větší množství uranu, aby dospěli k cíli. To však již nebylo možno, protože nebylo dopravní spojení s Berlínem. Dne 22. dubna byl konečně Haigerloch obsazen americkou armádou.

A jak v Americe

Porovná-li se vývoj v Německu s úsilím anglo-americkým, pak se zdá začátek roku 1942 dobou rozhodného obrátu. Do té doby se věnovaly obě strany vědeckému problému, lze-li úspěšně čerpat energii z atomového jádra a jakých základů je třeba použít. Obě strany dospěly skoro současně k podobným výsledkům, vyjma při oddělování isotopů, kde Anglo-Američané pokročili mnohem dále. Kromě toho se věnovala v Americe mnohem větší pozornost základům očekávané výroby ve válečném rozsahu, takže první agregát pracoval skutečně již ke konci roku 1942.

Běželo tedy o rozhodnutí, kterým směrem využít získaných poznatků. Ze Spojených státěch se rozhodli vyrobit atomickou pumu; náklad činil bezpochyby značný zlomek celkových válečných výdajů. V Německu šlo o pokus vytvořit hybnou sílu pomocí atomické energie a náklad činil asi tisícinu amerického. „Často se nám kladla otázka, nejen Němci, ale i Angličany a Američany, proč jsme se nepokusili o výrobu atomických pum. Nejjednodušší odpovědí je, že se to nemohlo podařit za válečných podmínek v Německu. A to ani z technických důvodů: ani v Americe, kde měli dostatečné množství badatelů, techniků a průmyslového potenciálu, a hospodářství nebylo rušeno válečnou činností, nebyla puma dohotovena před ukončením války proti Německu. Mimo to nemohly mít pokusy o pumu úspěch v Německu k vůli vojenské situaci. Roku 1942 byl německý průmysl narpnut až do nejkrajnějších mezí, německá armáda utrpěla těžké ztráty v předchozí zimě na Rusi a převaha nepřátelského letectva počínala být citelnou. Bylo vyloučeno zkrátit bezprostřední zbrojní výrobu o zaměstnance nebo suroviny a zároveň chránit ohromné továrny, jichž by bylo třeba, před nálety. A konečně, což je nejzávažnější ze všech důvodů, takový projekt nemohl ani být navržen vzhledem k psychologickému pozadí mužů, kteří vedli německou válečnou politiku. Tito muži čekali na brzké rozkročení války, i roku 1942, a byl vydán přísný zákaz předkládání rozsáhlejších plánů, jež neslibovaly rychlý výkon. Jestliže by si byl chtěl odborník zajistit vyšší podporu, byl by býval nucen slíbit brzké výsledky, i když věděl, že nemůže slibu dostát. Vidoucí tento stav, odborníci se ani nepokusili navrhnouti vrchnímu velitelství tak velké průmyslové úsilí, jak je vyžadovala atomická puma.“

Po tom, co jsme slyšeli z druhé strany, se zdá zřejmé, že atomická energie, ať mírová nebo válečná, je problémem, jehož rozřešení záleží na schopnosti vědeckého kolektivu, průmyslové potenci a finanční zdatnosti, a ne na tajných vědeckých poznatcích, k nimž pouze málokdo má přístup.

V dvojčísle 20—21 „Dneška“ polemizuje pan Josef Beneš s některými odstavci mého článku, uveřejněného pod tímto nadpisem v čísle 18. Moje argumenty se nepokouší vyvracet, až na čtyři krátké odstavce, z nichž jeden se mu zdá dosti komplikovaný, druhý nesmyslný a další dva projevem „starobyklých národohospodářských představ“. Právě druhý, jím kritizovaný odstavec, cituje J. B. tak nepřesně a kuse, že skutečně může přivést čtenáře do rozpaků.

Pan J. B. říká, že podle jeho prostého rozumu nemůže být nákupem pšenice, na př. za 1 miliardu Kčs, na úvěr v Americe náš export do jiných zemí ohrožen. Při tom vůbec pomíjí mnou ztřazenou podmínku, za které bude takový nákup pro náš vývoz škodlivý, totiž v tom případě, jestliže můžeme potraviny, dovážené na úvěr, získati jinde za vlastní vývoz. Nuže pokusím se to vysvětlit tak, aby to pochopil i „prostý rozum“.

Vývoz souvisí s dovozem

Vývoz je pro stát tím, čím jsou pro rolníka přebytky jeho hospodářství po ukončení vlastních potřeb. Tyto přebytky musí rolník prodat, aby si mohl koupit jiné věci, které potřebuje, a které mu vlastní hospodářství nedává. Může si jiné zboží koupiti jen tolik, kolik utržil za své výrobky. Leda že by kupoval na dluh, nebo prodával pole. Stejně tak stát. Nemůže tedy žádný stát trvale dovážeti více, než kolik vyváží, zvláště dnes, kdy zásoby zlata a cizích devis jsou ve většině států tak nepatrné, že sotva stačí k účelům měnovým, a nelze jich na nákup zboží vůbec použít. Zahraněční obchod, nemá-li působiti vážné hospodářské poruchy, musí směřovat k rovnováze. Je tedy dovoz závislý na vývozu. Ale protože to platí pro všechny státy, je též vývoz závislý na dovozu. Neboť co je pro jeden stát vývozem, je pro druhý dovozem.

Jestliže tedy nekoupíme u jiného státu na př. pšenici, nemůžeme on zase u nás koupiti naše výrobky a tyto zůstanou neprodány. Jestliže rovněž suroviny dostaneme na úvěr a nekoupíme je od států, kam bychom mohli vyvézt své výrobky (na př. bavlna z Egypta), ani tyto další státy nebudou od nás moci koupit naše zboží, protože i ony musí mít vyrovnanou bilanci zahraničního obchodu, a mohou kupovat jen za to, co vydělaly vývozem, jinak by ztratily i to minimum zlata a devis, které si každý stát pečlivě střeží. Svou obchodní bilanci nemohou vyrovnávat na úkor těch, kteří od nich kupují, ale na úkor toho, kdo nekoupil, což bychom byli my. Čím více druhů zboží, které bychom mohli dovézt za svůj vývoz, opatříme si takto v Americe na úvěr, tím méně vlastního zboží prodáme, tím více bude postižen náš vývoz. Za zboží, které však dovezeme na úvěr, se žádný náš vývoz neuskuteční, takže úvěr vytvoří nerovnováhu mezi dovozem a vývozem v náš neprospěch. Nevím, co se na tom zdá panu J. B. nesmyslným, a doufám, že nyní je i jemu jasné, za jakých okolností může dovoz potravin a spotřebního zboží na úvěr ohrozit náš vývoz. A že je možné získat obilí též jinde, než na úvěr v USA, toho příkladem je případ ČSR. Nevím, kde a jaká miliarda se bude panu B. nedostávat v případě, že nákupem potravin se nám podaří zvýšit vlastní vývoz do určité země o jednu miliardu. Naopak této zemi umožníme nákupem zboží v případě, že by jinak zůstalo neprodejné (a tento předpoklad jsem ve své úvaze rovněž uváděl), zvýšiti vývoz právě o tuto miliardu, a nikde jinde žádná miliarda nebude nám ani onomu státu chybět, protože zahraniční obchod je ve skutečnosti výměna zboží za zboží, a peníze jsou jen prostředkem této směny.

Já panu B. ovšem nevytýkám, že je „v zajetí starobyklých národohospodářských představ“, jako on činí mně, ale domnívám se, že toto by mu mělo být známo, aby se nepřiděl po nějaké domnělé miliardě, která prý se mu bude na druhé straně (které) nedostávat, a která by nás podle jeho názoru nutila k snížení importu z jiné země.

Obtíže, plynoucí z úvěrů

Ve svých úvahách jsem se, pokud se pamatuji, o Marshallově plánu vůbec nezmiňoval, protože moje úvaha byla všeobecná, týkala se amerických úvěrů vůbec a i pozdějších

jejich účinků. Ze americké úvěry neslouží jen k nákupům zboží naléhavě potřebného, které nelze získati jinde, je nejlépe patrno na americkém úvěru Anglii, který byl do značné míry vyčerpán na potřeby zbytné, na př. filmy, nebo takové, jež možno získati i jinde (obilí, tabák a pod.). Nepříznivé účinky amerických úvěrů jsou patrný z nejnovejších jednání mezi Anglií a USA o zrušení zákazu pro Anglii zvyšovat nákupy u jiných států na úkor USA. Ostatně jsem, myslím, ve svém článku dostatečně osvětlil americké pohnutky k poskytování úvěrů, a nikdo snad nebude tak naivní, aby se domníval, že USA budou svůj zahraniční obchod zařizovat výhradně podle přání potřebných evropských zemí. Rozhodující američtí činitelé sami prohlašují, že evropské potřeby, až budou po I. září oznámeny, budou USA zkoumat se zřetelem k vlastním možnostem a potřebám amerického hospodářství. Bude to tedy Amerika jako silnější partner, která v první řadě určí podmínky úvěrů, a nikoliv evropské státy.

Pan B. cituje některé odstavce mých úvah a snaží se je vyvracet, aniž by dbal toho, co bylo řečeno před tím. Jím citované odstavce jsou právě závěry a shrnutí předchozích úvah a možno jim rozumět jen v této souvislosti. Jsou to právě důsledky úvěrů, na první pohled paradoxní, ale přesto existující, které nejsou hned patrný a dostávají se zpravidla později, takže souvislost většinou pozorovatelů uniká. Právě proto jsem se jimi zabýval, ve snaze, aby veřejnost byla lépe informována. Pan B. si však počíná tak, jako kdyby ostatní výklady nečetl a chtěl by, abych mu je znovu opakoval. Snad bude jednodušší, když si článek znovu přečte.

Nepsal jsem vůbec proti obnově průmyslu pomocí amerického úvěru, naopak jsem napsal, že americký úvěr může za určitých podmínek, které jsem uvedl, přinést značný prospěch, použije-li se převážně na obnovu dopravy, průmyslu a nákup surovin. Pouze jsem poukázal na to, že obnovením průmyslu nepřestanou ještě všechny hospodářské těžkosti, a že v případě, kdyby byla obnova spojena s přijetím takových hospodářských podmínek, které by ochromily naši soutěž s Amerikou a znemožnily nám vývoz, nebyla by nám obnova průmyslu nic platná, a že za těchto okolností by byl v lepší situaci stát s pomalejší obnovou vlastními silami a s možností obrany vůči americké konkurenci, než stát s průmyslem obnoveným, ale vyřazeným z provozu pro nemožnost vývozu v důsledku amerických podmínek předchozí půjčky. Neboť podmínky půjčky budou platit i po jejím spotřebování, a budou působit trvale, nejen přímo na dlužnické státy, ale i na státy ostatní. Proč tomu tak bude, a jaké to bude mít následky, snažil jsem se vyložit v čísle 18, a mohu pouze na ně odkázat.

Smysl řízeného hospodářství

Panu B. není patrně znám smysl řízeného hospodářství, když pochybuje, že by se USA mohly řízeným hospodářstvím zbavit výrobních přebytků. Hospodářství se řídí proto, aby nenastávaly poruchy, mezi jiným výrobní přebytky, tak jako se řídí pouliční doprava, aby nedocházelo k nehodám. Řízení silniční dopravy nebylo jistě zavedeno z nějakého rozmaru, ale z nutnosti, aby se při stoupajícím dopravním ruchu zabránilo úplnému chaosu a ucpání dopravy. Zrovna tak dospívá lidstvo k řízenému hospodářství, nikoliv z rozmaru nebo umíněnosti, ale z naléhavé nutnosti, zabránit hospodářskému chaosu a ucpání hospodářského koloběhu. Typickým ucpáním jsou krize. Hospodářský život se stává komplikovanějším, a proto již nevystačí s automatikou hospodářského liberalismu, která ostatně i za primitivnějších poměrů nepracovala hladce a přinášela občas těžké poruchy a krize, spojené s bídou a utrpěním. Kromě toho byly občasným ventilem války, tedy opět nic žádoucího a lákavého.

Záleží přirozeně na zptáobu, jak se hospodářství řídí a na schopnosti lidí, kteří to provádějí. Nezdá se mi však nijak nemožné, že by se USA řízeným hospodářstvím mohly zbavit hospodářských přebytků, aniž by je musely ničit. Ostatně ničení přebytků je už samo o sobě jistým druhem řízeného hospodářství, a může je provádět buď stát, nebo monopolistická organizace producentů, nikoliv jednotlivců, ovšem je to řízení neúčelné, protože práce, vynaložená na výrobu zničeného zboží je zbytečná, a bylo by možno ji ušetřit, a o to zkrátit pracovní dobu. Konečně je známo, že se ničily na př. přebytky potravin ne proto, že by jich byl všude nadbytek, ale právě proto, že v USA tak vychvalovaný liberalistický obchodní systém nutil k jejich ničení, aby se předešlo zhroutení cen, ačkoliv v Číně nebo v Indii lidé umírali hladem.

Překážky mezinárodního obchodu

Nevím proč pan B. cituje projev siru Johna Boyd Orra,

kteřý naopak dává za pravdu mně a volá po řízeném hospodářství, po světovém potravinovém plánu. Se starobylostí nebo moderností představ nebudu polemizovat, neboť pro mne je rozhodující, zda jde o představy správné či nikoliv, bez ohledu na jejich stáří. Pythagorova věta neztratila stáří nic na své správnosti, stejně jako zákon Archimédův. Pokud pan B. cituje presidenta Roosevelta, který měl smysl pro řízené hospodářství, mohu k tomu podotknouti, že nejsem proti mezinárodnímu obchodu, ale že jsem ve svém článku dokazoval, že právě snaha USA po ovládnutí světových trhů pomocí volného obchodu při bezkonkurenčním postavení, a jejich snaha udržet pomocí úvěrů vývoz na mnohem větší výši než dovoz, tvoří velké překážky mezinárodního obchodu, a že veškerá omezení, ať už devisová nebo obchodní, ke kterým jsou ostatní státy vlivem americké posice a hospodářské politiky nuceny, jsou zpravidla jen nutnou obranou před hospodářským zhroutením, a zachraňují z mezinárodního obchodu aspoň nezbytné minimum, kdežto naprostá volnost americké soutěže (zrušení a zákaz devis. omezení, preferenci, cel, vývozních prámií a kompenzačních obchodů) by nutně vedla k naprostému ucpání mezinárodního obchodu. Zase jeden zdánlivý paradox. Ale zrušení všech omezení by vedlo k okamžitému vyčerpání zbylého zlata a dolarů, přivodilo by zhroutění všech měn kromě dolaru, bezcenné měny by nemohly sloužit mezinárodnímu obchodu a dolary by nikdo neměl, takže mezinárodní obchod by byl zneemožněn. Nezbyvalo by pak nic jiného, než tuto křivenou volnost opustit a vrátit se k tak zavrhaným obchodům kompenzačním, neboť jiné bez peněz nejsou možné, tak jako se lidé při inflaci uchylují k výměnnému obchodu. Pan B. nevěří? Jak si tedy vysvětlil, že se mluví o světovém nedostatku dolarů a o ohrožení měn z toho plynoucím právě ve státech, které se snaží pokud možno setrvat při volném obchodě?

Anglie proti Americe?

Jak si vysvětlil, že Anglie v poslední době usiluje o omezení nákupů v USA a o zvýšení nákupů v jiných státech za t. zv. nevhodné měny? Jak si vysvětlil nejnovejší zrušení směnitelnosti libry za dolar a ostatní omezující opatření anglické vlády, týkající se na př. amerických filmů, když péče je známo, že Anglie byla vždy zastávkyní naprosté volnosti mezinárodního obchodu? Ano, byla, pokud byla ve výjimečném a později aspoň rovnocenném hospodářském postavení. Nebo se snad pan B. domnívá, že to Anglie dělá ze zaslíbení „vláči mlhou ideologické zátiší“ vůči USA, nebo z nějakých snah po autoritě? Nikoliv, dělá to proto, že jí za dané situace nic jiného nezbyvá, má-li se uvarovat hospodářského zhroutení. A tak je tomu zpravidla všude s devisovými omezeními, diskriminacemi, preferencemi, dumpingem a obchody kompenzačními. Nebylo panu B. nápadné, že k většině těchto omezení sahaly státy v době hospodářské krize a za války? Proč asi se národy utíkaly k těmto „zastaralým metodám“, když stačilo jen sáhnout po záři liberalismu, který je patrně podle pana B. nejnovejší národohospodářskou představou, zaplašující všechny stíny.

Předpoklady hospodářského ozdravení

Ve svém článku jsem ani neschvaloval ani nezavrhoval dumping, ani celní bariéry. Konstatoval jsem pouze, že státy budou v sebeobraně nuceny k takovým a podobným opatřením, a že se tak skutečně děje. Nikdy jsem netrdil, že je to stav ideální, ale je to za dnešních poměrů mnohdy jediné východisko, diktované nutností sebezáchovy, které může naléztí jednotlivý stát. Tvrdil jsem, že státy, které budou podmínkami amerických úvěrů přinuceny těchto prostředků se zříci, zbaví se možnosti hospodářské obrany a upadnou do trvalých hospodářských krizí a stanou se zcela závislými na americké finanční pomoci.

Pan B. se mylně domnívá, že jsem pro autarkii a proti mezinárodní spolupráci. Nutno však mít na zřeteli, že mezinárodní hospodářská organizace a hospodářský liberalismus se vylučují, a že neorganizovaná mezinárodní spolupráce je možná v důsledku převahy USA a z toho plynoucí nerovnováhy jen za použití obranných hospodářských metod, jako to vidíme dnes. K úplnému hospodářskému liberalismu není již návratu. Účinná mezinárodní hospodářská spolupráce předpokládá mezinárodní hospodářské plánování, které by bylo pro všechny závazné a vynutitelné, tedy mezinárodní hospodářství jednotně řízené. Prvním předpokladem pro uskutečnění jednotného a závazného mezinárodního plánování však je, aby se státy vzdaly své suverenity, a to i velmoci, tedy v praxi vytvoření v nějaké formě spojených států světových.

Domnívám se, že za dnešních ideologických rozporů lze to těžko uskutečnit, i když by takové sjednocení lidstva bylo nejvýše žádoucí. Teprve pak by totiž přestalo nebezpečí hospodářských krizí a válek.

Pan B. místo aby logicky a věcně vyvracel mé argumenty, mluví nakonec o ideologickém zášti, o oficiálním, ideologicky usměrněném rozumu, ačkoliv by mohl vědět, že D n e s e k, kde byl můj článek uveřejněn, není ani orgánem oficiálním, ani tlumočnickem oné ideologie, kterou má pan B. nepochybně na mysli. Co se týče mé osoby, mohu ho ujistit, že nemám vůbec žádných vztahů k oficiálním místům, a že nejsem slepým stoupencem žádné ideologie, ale rovněž ne slepým zavrhovatelem. Domnívám se, že každý má spoléhat především na svůj rozum a nepovažují za vhodné dovolávat se na důkaz správnosti svých úvah nějakých autorit nebo ideologií.

dopisy

Ze Zlína

Pane doktore Pejhovský!

Považuji za svoji morální povinnost odpovědět na Váš dopis, který má být odpovědí na zprávu pana Michala Mareše. Vystupujete v úloze karatele, jak svědčí Vaše slova: »Podávat zprávy a tím mít vliv na vytváření veřejného mínění, mělo by být založeno na povinnosti: například se dobře informovat, neboť psát noviny jest úkol uprávně rytířský«. Zdá se však, že sám jste se touto zásadou neřídil. Kdyby tomu totiž tak bylo, tak byste zjistil, že pan Michal Mareš ve Zlíně byl a nenavštívil-li propagační oddělení národního podniku Baťa, nutno mu to připočítati za zasluhu a nikoliv za chybu. Náš člověk má totiž živelný odpor k »oficiálním« informacím a novinář typu Marešova považoval za správnější čerpat informace u drobných zlínských lidí, nežli v propagačním oddělení národního podniku Baťa. Budiž mu za to dík a chvála.

Než vraťme se k Vašemu dopisu. Tvrdíte, že neexistuje ve Zlíně vážného seriosního dokumentu o tom, že mělo být jméno firmy Baťa změněno a na důkaz toho uvádíte, že ještě dnes je možno v závodech spatřit busty a obrazy zakladatele závodů, Tomáše Bati. Zdá se, pane doktore, že příliš spoléháte na to, že československá veřejnost má krátkou paměť. Je totiž ještě v příliš dobré paměti vypsána soutěž v roce 1945 na nové znění firmy a byl to zásah veřejnosti v tisku, že od tohoto úmyslu bylo upuštěno. Nesypťte proto, prosím, písek do očí.

Odvládáte-li se dnes na to, že možno ještě spatřit obraz nebo bustu Tomáše Bati, zapomenáte při tom dodat, že je mají staří, neožrození batovci, kteří se po osvobození nezakeřli toho, že Tomáš Baťa byl na indexu, a obrazy nedovolili sundat. Mohl byste nám však vysvětlit, proč byla odstraněna busta Tomáše Bati ze síně ředitelny, a proč místní národní výbor se dodnes neodvážil pojmenovat po svém nejvýznamnějším rodákovi nějaké veřejné prostranství náhradou za zrušenou třídu Tomáše Bati? Snad byste mohl i vysvětlit, proč nynější vedení závodů odmítlo se zúčastnit oficiální pietní vzpomínky 12. července 1947?

Píšete dále o hospodářském stavu národního podniku Baťa a uvádíte určité číslce. Je možné, že jsou správné, věřím, že aspoň v tomto směru jste se dobře informoval. Myslím však, že to hlavní Vám schází. Postrádám totiž analýsu číslce 1.102.000.000.— Kčs, která má reprezentovat sklady v roce 1945. Jak se pamatují, bylo vydáno v roce 1945 nařízení, aby veškeré sklady v průmyslu obuvi byly určitým násobkem nadhodnoceny. Mohl byste nám prozradit, jak se u národního podniku Baťa toto nadhodnocení projevilo? Možná, že byste byl sám překvapen, protože v množství vrchového materiálu a váze spodkového materiálu nemusí být žádných změn. Operujete před veřejností jak Vy, tak i dr. Holý pouze Kčs, nikoliv množstvím — což jest základní chybou. Tedy, aby bylo jasno. Divím se na to tak, že když bylo v r. 1945 zásob v ceně dejme tomu za 1.000.000.— Kčs, musely být tyto zásoby podle nařízení nadhodnoceny — dejme tomu že 3× — uvedeny v bilanci částkou Kčs 3.000.000.—, aniž by se něco přikupovalo. Měl tom jste přeskočil stav zásob koncem r. 1946. Záměrně nebo nedopatřením? A když jsme již u těch zásob — nebylo by snad také hříchem, kdyby bylo známo, kolik a jaké množství surovin bylo před 1. květnem 1945 a s jakým množstvím surovin se nastupovalo do nové výroby v naší osvobozené vlasti.

Totéž odehrává se u obrátu. Jestliže jest v tisku chyba (obrat koncem pol. 1946 — má být asi koncem pol. 1945), byl tedy koncem 11. pol. 1945 obrát 1.250.000.000 Kčs. Zde, prosím, taktéž platí nadhodnocení a prosíme o vysvětlení a sice pomoci počtu vyxpedovaných párů, neboť jako laik divím se na to tak, že obrát v roce 1946, dejme tomu Kčs 1.000.000.— nadhodnocen na př. 3×, byl by Kčs 3.000.000.— bez jakéhokoliv vzestupu počtu párů.

Pokud se šlo o hospodářských výsledků, mám obavy, že jste to buď ve spěchu opsal, nebo Vám je někdo nadiktoval, a že Vám nejsou samotnému úplně jasny. Píšete totiž, že v r. 1945 byla bilance ztrátová a to částkou cca Kčs 250 mil. a v r. 1946

byl již zisk Kčs 154 mil. Ciferné obraty nádherné, jen co je pravda, ale podívejme se na ně trochu zblízka. Každý ví, a Vy sám byste to měl vědět, že v bilanci jsou dvě položky velmi pohyblivé a to jest právě zisk a zásoby. Jaká musela být v r. 1945 ztráta, když zásoby byly nařízením dejme tomu 3× nadhodnoceny?

Jak malý je zisk v r. 1946, kdy byla v r. 1946 prodávána obuv ze zásob z r. 1945 a z let dřívějších. Prakticky, prosím: Na př. telecí box byl zakoupen v r. 1945 neb dříve, dejme tomu za Kčs 15.— za 1 stopu. Do kalkulače se však dával v ceně nadhodnocené, tedy na př. 3× tolik. Tož, co říkáte, vysvětlíte nám tento malý zisk za rok 1946 a velkou ztrátu v roce 1945. Je možné, že tyto rozdíly byly státu odváděny — což by bylo jediné správné.

Nyní by však bylo nutno, abyste vysvětlil, jaký zisk a ztrátu měl národní podnik na kursových rozdílech. Je přece nemyslitelné, aby tak velký podnik, jako je koncern Baťa, neměl pohledávky v cizích valutách. Věřím, že i v tomto směru měla firma Baťa, resp. národní podnik, velmi slušné zisky.

Zmínujete se o zaplacených daních a říkáte výslovně, že »v roce 1946 závod již vykazuje po zaplacení několika set milionů na daních zisk 154 mil. Kčs«. Tímto způsobem můžete snad ohromit onu veřejnost, která nemá co činiti s hospodářstvím. Ale ta veřejnost, která jest činná v podnikání, uční si ihned představa, o jak velký obrát by se muselo jednat, kdyby za jeden rok měl národní podnik Baťa zaplatit »několik set milionů na daních«. Vyhnul jste se číslci, takže tady může fantasie čtenářů pracovat. Moje pracuje tak, že pod slovem »několik« si představují aspoň pět set, jako nejmenší číslci, znázorňující slůvko »několik«. Je možné, aby národní podnik Baťa zaplatil za 1 rok tak velkou sumu na daních, když bilance za rok 1945 byla ztrátová?

Není to možné, a tak zbývá pro toto Vaše tvrzení jediné vysvětlení, které bude také správné.

»Několik set milionů« zaplacených na daních v roce 1946 asi se vši pravděpodobností představuje nezaplacené daně z doby protektorátu, které firma Baťa, tak jako mnoho jiných podniků nezaplatila, protože nechtěla podporovat německou válečnou mašinerii. Ale vytvořila si pro tyto daně finanční rezervu, aby daně mohla zaplatit bez nesnázi republice. Budu Vám povděčen a větší část čs. veřejnosti, podáte-li nám v této věci bližší vysvětlení.

Své číslce jste měl ještě doplnit údaji, jakou hotovost měla firma Baťa, když byla na ni uvalena národní správa, a proč došlo k úvěrovému zatížení. Měnová reforma přece dovolila podnikům vyměnit 10% vkladů za nové peníze. Slyšel jsem, že firma Baťa měla na hotovosti v květnu 1945 půl druhé miliardy korun. 10% z tohoto obnosu by přece muselo stačit i tak velké firmě — vzhledem k jejím zásobám a hotovému zboží — k tomu, aby úvěr nepotřebovala. Svádět všechno na bombardování není možno, protože je obecně známo, že i po bombardování se ve Zlíně pracovalo a závod byl aktivní až do osvobození. Trochu více světla do této tmy by neškodilo. Věřím, že když si Vaše číslce ověřovala úsporná parlamentní komise, jistě by přišla na vícero nesrovnalostí, než já.

Tolik jsem chtěl říci k hospodářským výsledkům národního podniku Baťa. Vyhýbáte se tomu, nač Vás redakce ve své poznámce upozornila. Chápu Vás, neboť byste se musel zmínit také o tom, kolik příslušníků národně socialistické strany bylo ve Studijním ústavu za vedení řed. dr. Balthasara, a kolik jich tam je nyní, za Vašeho vedení. Pokud je známo, bylo jich tam dříve při nejmenším 10, a dnes, pokud vím, pouze dva. Nevíte proč? Musel byste dále vysvětlit restrikcí knihovnicka p. Jákšika, takto příslušníka lidové strany a jeho nahrazení příslušníkem strany komunistické. Byla tato restrikce?

Snažte se proto všemu tomu, o čem psal p. Michal Mareš, se vyhnout poukazem na dřívější poměry. Uvádíte, že jste již několik let u Batů a z toho usuzují, že jste byl u firmy i před válkou. Mohl byste nám a ostatní veřejnosti vysvětlit, když poměry před válkou, tedy za dřívějšího režimu, byly v závodech tak strašné, proč jste tam vydržel a neodšel? A jak to, že ještě dnes je v závodech tolik dlouholetých zaměstnanců nejen p o dobu dvaceti let, ale i více? Toto se totiž dovidáme z časopisu Tep, který je orgánem podnikové rady a kde každou chvíli se dočteme o dvaceti neb třicetiletém jubileu toho kterého zaměstnance.

Vytýkáte p. Michalu Marešovi, že se nepřesvědčil, zda ve Zlíně existuje vzorná spolupráce. Já zas věřím, že se o tom přesvědčil a to dotazem u zaměstnanců. Každý se o tom tímto způsobem může přesvědčit a dozví se hodné věci, na př. jenom to, jak různá prohlášení jsou podepisována, jak příslušníci jiných stran než komunistické jsou šikanováni v práci. Má-li národní podnik Baťa přesto výsledky, které jej postavily na čelné místo v každém sektoru, pak je to proto, že zaměstnanci nekomunistické strany mají ten svůj závod a republiku rádi a přes všechna tato protivenství pracují, věřice, že přijde jednou čas, kdy jejich práce a kladný postoj k závodu budou uznány.

A na konec mám ještě jedno přání a prosbu. Nepište články jménem Nového Zlína a neďtejte z p. gen. řed. dr. Ivana Holého představitele tohoto nového Zlína. Nepouštějte se do polemiky, jak by měl vypadat Zlín a kdo by měl být jeho představitelem. Jesté s tím nalezením tohoto představitele nového Zlína počkejte — nic se tím nezmešká, nic se neztratí, je na to dost času. Ono možná to šedivění vlasů nebude z práce v závodech — protože nám, doufám, prozradíte, kolik dnů v týdnu p. dr. Holý v závodech pracuje, když má tolik starostí mimo závod.

Jaroslav S c h ö n

Vážený pane redaktore! Ve dvojčísle Dnešku z 21. srpna 1947 reprodukuje p. Michal Mareš některé statě otevřeného listu p. Sedivého ze Zlína. Mimo jiné takto uvádí, že trestní řízení proti J. Sedivému pro provinění proti národní cti bylo u Tkn ve Zlíně poměrem hlasů 3:1 zastaveno, že však předseda komise Dr Liška proti usnesení ostatních členů komise vynesl nálezu, podle něhož byl J. Sedivý uznán vinným, ale pro zásluhy upuštěno od potrestání. J. Sedivý proto učinil na Dr Lišku trestní oznámení pro zločin zneužití úřední moci.

Jelikož mám příslušné spisy (jež byly předmětem veřejného jednání) po ruce, prosím, abyste v zájmu objektivní pravdy konstatoval toto:

O zasedání trestní nalézací komise byl sepsán zápis, podepsaný Dr Liškou a zapisovatečkou Ambrozovou, tohoto doslovného znění:

„Obviněný: Josef Sedivý, Zlín, Stallnova 2371, udává k věci: Zpravodaj JUDr Karel Liška navrhuje uznat obviněného Josefa Sedivého vinným, že v roce 1939-1940, tedy v době zvýšeného ohrožení republiky, pěstoval a udržoval společenský a hospodářský styk s Němci v rozsahu, přesahujícím míru nezbytné nutnosti a směřujícím k vědomému podporování okupantů a že se dopustil urážení a terorizování Čechů v zájmu okupantů i ve snaze zalibiti se jim, kterýmžto chováním vzbudil veřejné pohoršení. Navrhuje současně, aby od potrestání bylo upuštěno z důvodů některých polehčujících okolností. Po delší debatě souhlasí 3 členové Tkn (Dr Liška, J. Beránek, P. Marada) s formulací trestního nálezu, jež je součástí protokolu. Přisídící p. Kristl je pro zastavení trestního řízení, což blíže odvodňuje v zápisní knize.

Usnesení: Tkn se usnesla uznat obviněného vinným podle návrhu referenta Dr Lišky poměrem hlasů 3:1. Podrobně odvodnění v trestním nálezu, který je součástí protokolu.“

V zápisní knize, na niž se hořejší zápis odvolává, je uvedeno doslovně toto:

„Věc: Josef Sedivý, Zlín-úřední. Přisídící B. Kristl uznává, že obviněný se provinil podle dekretu o národní cti, že používal vyhrůzek gestapem a okresním úřadem práce, aby udržel pracovní morálku, na druhé straně však tyto vyhrůzky nesplnil, ale je prokázáno, že zachraňoval lidi od nasazení do práce do říše. Hospodářský prospěch, zejména velení inž. Stuchlíka do firmy, nepovažují za prokázány potud, abych mohl s klidným svědomím říci, že se tím provinil podle dekretu o národní cti. Inž. Stuchlík je rodilý Čech, je švagrem obviněného a jeho jména jako Němce bylo použito jen v případě, kdy se jednalo o zastavení oddělení, kde by pozbylo zaměstnání 90 zaměstnanců anebo když se jednalo o přiděl železa. Je samozřejmé, že obviněný měl z tohoto kroku sám osobně hospodářský prospěch, ale je otázkou, zda jeho osobní prospěch nebyl vyvážen tím, že zachránil své zaměstnance před nasazením na práce do říše. Obviněný mohl klidně nechat oddělení továrny zastavit — považují jeho čin pro zachránění jeho zaměstnanců pro český národ za důležitější a proto navrhuji z tohoto obvinění jej zprostiti. V ostatních bodech nebylo vlastně provinění takové, aby zakládalo skutkovou podstatu činu proti dekretu o národní cti; naproti tomu jeho činnost ve prospěch českého národa byla tak záslužná, že daleko převyšuje jeho provinění a proto hlasuji pro zastavení trestního řízení. — Bohuslav Kristl, v. r.“

Ostatní členové komise se usnášejí tak, jak je obsaženo v trestním nálezu.

Členové komise nepopřeli pravost svých podpisů na tomto poradním protokole. Již ze samotného jeho znění a tím více ve spojení se zápisem o jednání vyplývá logický závěr, že p. Boh. Kristl vyslovil t. zv. contravotum, t. j. hlasoval pro zastavení trestního řízení, proti názoru Dr Lišky a přisídících p. Marada a Beránka, kteří hlasovali pro uznání viny J. Sedivého, při čemž od uložení trestu upustili. Jinak by contravotum p. Kristla nemělo žádného smyslu. K tomuto závěru dojde každý, kdo si hořejší dokumenty přečte, a došel k němu zajisté i státní zástupce v Uherském Hradišti, jenž podle mých informací trestní řízení proti Dr Liškově pro zločin zneužití úřední moci zastavil. S projevem hluboké úcty

Karel Svítavský,
bezpečnostní referent ZNV v Brně,

Vážený pane Dr. E. Pejchovský,

když jste přečetl článek p. Michala Mareše Co se děje ve Zlíně?, uveřejněný v Dnešku č. 21—22, ptal jste se sama sebe, co asi sleduje u členů: zda to má být kritika, snaha o vyvolání diskuse, či sensace. Touto otázkou jste se tedy uvedl. Proč tedy p. Mareš tento článek a všechny ostatní dřívější psal? Jen pro tu maličkost, p. doktore, aby v našem státě nastal konečně pořádek a spravedlnost, aby ustal politický útlak, aby se neopakovaly případy z Varnsdorfu, Kamenice, Čes. Lipy atd., aby se nestřílelo po lidech, aby lidé nebyli vyhazováni z vlaků, kradeny aktovky s dokumenty.

Podle vás zaslouží si prosvícení poznámka p. Mareše o tom, jak by bylo poučné, srovnat dřívější poměry u Bařů s dnešními. Tož prosviňte si ji. Sám píšete, že příčinami nespokojenosti zaměstnanců, fluktuace z oddělení do oddělení, případně i za brány továrny byla domyšlivost, sebepečování vedoucích a následkem toho vědomí vlastní neomylnosti, podceňování nebo pohrdání druhými, povznesenost a netolerantnost, špatné využívání pravomocí. Připočteme-li k těmto okolnostem faktor politického útisku, začne se nám rýsovat situace dnešní. Je ovšem jisté, že pracovní podmínky jsou dnes mnohem lepší, což konečně není zásluhou vedení, nýbrž proto, že jsou regulovány státem socialistickým. Nezapomínejme však, že není cílem socialismu, aby tyto podmínky byly jen lepší nebo velmi dobré pro určitou část lidí, ale aby byly nejdělnější pro všechny. Pokud se týká toho, že p. Mareš se dříve o poměry ve Zlíně nezajímá, je na něm, aby řekl, proč tehdy mlčel či nekričel, či proč nekričel tak, aby se to dostalo k Vašemu sluchu. Mne uspokojuje i to, že křičí dnes dost hlasitě, a tak, že to není mnohým příjemné.

Napsal jste, že mnohé redakce, které dnes pošilhávají po minulosti u Bařů, se dříve o ni nezajímaly. Je pravda, nezajímaly se o ni tak, jak se měly zajímat. Mohou-li se však zajímat o dnešní poměry dnes, je to jen správné, že tak čini. Je konstatuji, že dříve se mluvilo do soukromí mužů i žen, a že se tak děje i dnes.

Mluvíte o úzké spolupráci ve Zlíně. O spolupráci všech sektorů. Kdo tuto spolupráci vlastně praktikuje? Jejich vedoucí. A tu jsme u kořene věci: Takováto spolupráce je celkem snadná, patří-li všichni tyto lidé do jedné skupiny. Nám jde však o spolupráci všech se všemi a té tu není.

Máte pravdu, Zlín, který se při veškeré všestranné kontrole ocitl první ve čtvrtině dvouletky na vedoucím místě, je příliš vážná věc, než aby mohla být třeba i v časopise rázu Dneška a odbyta jen kusými informacemi. Dávno se o něj již mělo zajímat a poměry v něm prošetřit ministerstvo vnitra a spravedlnosti. Každá doba si vynese — podle Vás — ty lidi, jež potřebuje. Někdy ovšem jen dočasně. Kdo není kvalitní, nestáčí v kroku ani ukolům, které doba přináší. Rekl jste, že si nový Zlín své lidi již objevil. Doufám, že to nejsou ti, kteří vyhazují někoho z vlaku.

Zdeněk Pavlů

Propaganda, která zabíjí

Velevážený pane redaktore,

k diskusi zaslám výňatek z díla „Col. B. G. Wallace: Patton and his Third Army“ osvětující poněkud otázku, co zabránilo včasnému osvobození Prahy. Pattonův plán byl, navázat co nejdříve styk s postupující armádou ruskou, a proto jeho předvoje miřily přímo na Československo. Na stránkách 190—194 je uvedeno toto:

„17. 4. 1945 byla zrušena přední hranice, která neměla být překročena, avšak třetí armáda nebylo dovoleno vstoupit na území Československa. 21. 4. se dal VII. sbor, který byl v prostoru Weiden, na pochod podél československých hranic směrem k Rakousku. 24. 4. byla naše vojska jen 20 mil vzdálena od ruské armády v Československu. 6. 5. vzkročil XII. sbor do Lince, 7. 5. postoupil V. sbor až k Plzni a jeho 9. obrněná divise Plzeň obsadila. Týž den byla znovu vymezena působnost třetí armády východním směrem.“

Ježto generál Patton se svou armádou po překročení Rýnu daleko předstihl ostatní armády spojenců a chtěl původně proniknout do Československa, mohl ho na této cestě zastavit jen výslovný rozkaz, a to se podle všeho stalo dvakrát. Zdá se, že druhá hranice, ležící již v Československu, byla stanovena dodatečně teprve tehdy, když již třetí armáda o své újmě překročila původně stanovenou hranici. Okolnost, že americké tanky byly z okolí Berouna vráceny do prostoru Rokycan, dosvědčuje, že se elán třetí armády nezastavil ani před druhou hranicí. Rychlý postup nedovolil patrně včasné doručení rozkazů. Nebyť těchto dvou rozkazů, mohla být Praha snad osvobozena již koncem dubna 1945.

S projevem úcty

Dr Chládek

Vážený pane redaktore!

K otázce, proč Američané nepřišli v květnu 1945 Praze na pomoc: Již bylo upozorněno na zprávu generála Eisenhowera, která mluví dostatečně jasně. Zapomíná se však na jednu epizodu z revolučních dnů: rozhlas hlásil, aby byly propuštěny americké tanky s bílými páskami, které jedou přesvědčit Němce o tom, že bylo již podepsáno příměří. Jsou dvě možnosti. Buď nechtěli Američané Němcům zkrvit vlásku na hlavě, nebo považovali takový postup za maximální zasahování na ruské straně demarkační čary, jež by bylo fair vůči tehdy ještě vzdáleným Rusům. Snad každý pozná, co je pravděpodobnější. Byla nám tak udělena lekce v politickém realismu, ale málokdo ji porozuměl nebo chtěl porozumět.

J. J.

Po festivalu

Vážená redakce!

Je opravdu ku podivu, co dovede udělat špatně a roztržitě čtoucí autor z poznámky, která se vztahovala na jedno nesporné tvrzení v jeho článku. Přiznám se kajicně, že jsem

si ani nepovšiml rozdílu mezi titulem na obálce a mezi titulem článku, asi proto, že jsem vůbec nevěnoval příliš velkou pozornost nadpisu.

Veškerou moji pozornost upoutalo tvrzení, že pořadatelem Světového festivalu mládeže byl SCM. Nejsem totiž ani členem, natož pak činovníkem SCM, a jaksi jsem musil v duchu smeknout klobouk před agitací schopnostmi SCM, kterému se podařilo i svého kritika přesvědčit o tom, že SCM to byl, který uspořádal Světový festival mládeže. Zřejmě to neblahý důsledek článků o festivalu v Mladé frontě a listech příbuzných, kde byla se lstivostí, hodnou samotného Odyseea, potlačena jakákoliv zmínka o jiné mládeži než té, která nosí modrou košili a odznak SCM.

Klobouk jsem v duchu smeknul a zároveň upozornil redakci na omyl, kterého se autor článku dopustil. Přílišná skromnost a ponechání všech zásluh Svazu české mládeže — to by rozhodně nebylo na místě. Festival měl své chyby a nedostatky, mnohdy velmi závažné, ale jeho celkový význam a bezesporný přínos k vzájemnému porozumění mezi národy je rozhodně mnohokrát větší všech nedostatků a chyb. A já pokládám za nesporné, že daleko větší zásluhy na celkovém výsledku festivalu mají ti, kteří připravovali a organizovali festival — a o jejich těžké a vyčerpávající práci je těžké udělat si vůbec jenom představu, než ti, kteří se přijeli do Prahy podívat a zmanifestovat si. A činovníci SCM nebyli naprosto jediní, kteří připravovali a organizovali průběh festivalu! Těch ostatních bylo o mnoho a mnoho více — a i těm patří po právu zásluha, protože i oni dovedou pracovat a i oni jsou mládež — nemusí být přítom v „jednotném a nadstranickém“ Svazu české mládeže.

Proto jsem napsal svoji připomínku k věcné chybě p. -jpb- a naprosto ne proto, abych hájil ty, kteří se nespokojili jenom podíváním a manifestováním — kteří musili také rozbit okna a dveře a i jinak ukájet své atavistické pudy. A je ku podivu, jak titíž jedinci, kterým osud jejich druhů, kteří za několik dní nastupovali do rozbité školy, vůbec netížili svědomí, si vzali k srdci varovná slova o nutnosti zvýšení populace. Ku podivu!

SCM se hrdě hlásí k tomu, že mezi československou mládeží, která se na poslední tři dny festivalu sjela do Prahy, bylo 85% příslušníků SCM. Bylo — nikdo to nepopírá; díky zeleznému kázní, ve SCM panující, kterou je možno přirovnat pouze ke stranické kázní členů KSČ. Neuposlechnout příkazu k účasti na festivalu — to by bylo něco ve SCM neobvyklého. A konečně, proč ne do Prahy, když jízdné bylo se slevou 60% a i ten zbytek byl velmi často skupinami SCM hrazen z jakýchkoli záhadných fondů.

Skutečnosti o nápadných škodách jsou mi známy. Měl-li zde SCM 85%, pak také pochopitelně je za 85% škod (nejméně) zodpověden. Na členy organizace, kterou jsem již zastupoval — na junáky a skautky — kteří se zúčastnili festivalu a také bydleli ve školách, nebyla ani jediná stížnost. Stížnosti byly na členy SCM — vedení SCM mělo už dávno vysvětlit, jak případy vyšetřilo. Neudělá-li to ani nyní — a asi neudělá — pak nezbude, než aby veřejnost vyžádala celkové zprávy o průběhu festivalu, kterou vydá po skončení likvidačních prací čs. festivalový výbor.

A jinak plně souhlasím s panem -jpb- a SCM by měl opravdu přiznat, že má pole neorané a zabrat hodně hluboko. Obávám se jenom, že toto SCM nedokáže.

Jaromír Šmejcl

Proč plakat?

Milý pane Peroutko!

Rozmýšlel jsem o dopise ve 23. č. Dnešku: „Proč plakat?“ Tolik se mi chtělo odpovědět p. V. M., ale říkal jsem si: Ale stejně to není nic platno! — Konečně však jsem si pomyslel, že aspoň Vás upozorním na to, kam se pouští „advokát“ pojišťoven. Kdyby pisatel znal duši a citění malého člověka, nemohl by dojít k takovému závěru. Jsem sám také skoro tam, kde se ta stařenka rozplakala. I když na své zkušenosti vzpomínám, nic se jí nedivím. V mládí vás prepadne jednatel pojišťovny a mluví a mluví... líčí krásnou chvíli, kdy se vám vyplácí 2000, 5000 — snad i 10.000... vypočítává, jak snadno malým odřekáním zaplatíte pojištění — a vy, který toužíte po tom, abyste také někdy mohli mít peníze, se kterými byste nemuseli úskostlivě počítat, dáte si říci, a jste chycen. Každého prvního starost, kde peníze na pojištění utrhnout (protože s těmi úporymi to snáší, když z toho malého slušného i dříve jen tak jste vyřili), kolikrát v nepředvídaných případech i na jídle se muselo utrhnout — a to vše jen proto, že před vámi se vyznačelo pět tisícovek, které odškodní hlavně manželku, která musela přemlvit ziskat. Co plánů jste vysnil, co všechno jste chtěl uskutečnit — a najednou máte v ruce „gratulaci“! Dovede si p. K. M. představit, co se v té chvíli v duši člověka zhroutilo před vohodem do dob „hojnosti“? Je div, že nad troskami snů ta stařenka zaplakala? Čerta nad pojišťovnou! Na tu v první chvíli ani nevzdychla, ani na úřednický pojišťoven, berních úřadů, ani na celáky. Stála jako rolník nad lánem, zničeným

kroupami. Velcí pojištěnci to snadno snesou, když měli na velké pojištění. Ale tisíce malých by snad poradilo pojišťovně, aby mimo číslům věnovali trochu pozornosti též duši pojištěnců. A když již nemohou a nesmějí výplatu provést, aby se spokojili pouhým oznámením o provedené akci a nedráždili rozbolelé nitro blahopřáním.

K. S.

Vážená redakce,

úplná anketa, která se vyvinula ve Vašem listě z toho, že životní pojišťovny jsou povinny vyplácet části pojistek, placených ve starých korunách, pro rata také ve vázaných platidlech, snad již objasněná dostatečně, že pojišťovny nejsou při tom vinnicemi, nýbrž poslouchají jen zákon o nápravě naší měny. Ale jiná věc je, že lidem jde na nervy dryáčnictví, které přesahuje slušnou míru obchodní korespondence. Před lety s tím přišli, tuším, batovci, kteří ke každé žádosti nebo vyzvě hned přispolovali do zásoby „Děkujeme Vám“. A pak se farizejství rozlezo po naší obchodní korespondenci jako mor a musilo jít slušným lidem na nervy.

Ovšem něco jiného je, když Váš dopisovatel v č. 24 žádá, aby pojišťovny stylisovaly své dopisy tak, že „s politováním oznámují, že musí vyplatit pojistku ve starých platidlech na vázaný účet“. To je skoro, jako kdyby napsaly, že „s politováním musí uposlechnout presidentský dekret o nápravě měny“. Tento nápad by se mohl rozšířit na všechna úřední sdělení nepřijemných věcí. Tak by berní správy mohly začínat text platebních rozkazů, že „s politováním Vám předpisují obratovou daň tolik a tolik“, a v případě daňového odpisu by zase mohlo vyrozumění znít, že „s potěšením Vám oznámujeme, že jsme Vám odepsali 500 Kčs na daně. Vůbec tento nápad není k zahojení.

Vám oddaný

K. M.

Úroveň

Vážený pane šéfredaktore, přečetl jsem si ve 23. čísle Vašeho listu poznámku šifry V. G. pod názvem Úroveň. Jde o maličkost, ale přece jenom se musím ozvat, poněvadž tu v souvislosti s týdeníkem Vývoj, který redigují, objevilo se v nepříjemné blízkosti slovo „stříbrnáctví“, které má pro mne stejně nepřijemný a urážlivý zvuk, jako pro autora glossy. Ozývám se proto, že toto přirovnání se mi zdá být neopodstatněné a nezasloužené. Politická strana, která byla po celou dobu své existence v boji s tím, co se nazývalo a nazývá „stříbrnáctvím“, sotva by dnes, po strašném konci této také-ideologie, dovolila vydávat list, který by tuto ideologii, byť jenom vzdáleně, obrazil.

Můj dávný dojem už je, že jsme po válce u nás ztratili hodně ze smyslu pro humor a ze smyslu pro poměrnost. V týdeníku Vývoj věnujeme poslední stránku zvířecím bajkám v trochu aktuálním hávu. Přiznávám se, že to není originální myšlenka. Některé anglické listy pravidelně uveřejňují politické bajky, kde vyprávěčem jsou různá domácí i jiná zvířátka. V našem případě je to nevinná krávkva Stračena Buličková, která, věru, je nejvíce citovaným dobytčetem na pranýři našeho periodického tisku. Nic bych se nedivil, kdyby někdo z těch mnoha lidí s malým smyslem pro humor přišel s návrhem, aby tato záluďná Stračena Buličková, původem z Dolních Počaplic, byla postavena před soud a pro svou podvrtnou činnost odsouzena pro výstrahu budoucím generacím.

Přiznám dokonce, že příměr, citovaný ve zmíněné glosce, není ani zvlášť originální ani zvlášť vtipný. Ale od dob Jaroslava Haška a Karla Poláčka trpí český humor úbytěmi, zhoršovanými pak velmi malým smyslem pro humor, zejména mezi těmi, kdož ve svých funkcích by rádi byli nedotknutelnými. Srovnávat však takový prohřešek hned se „stříbrnáctvím“ a poukazovat na mnohem závažnější problémy, o nichž by se mělo psát, je snad přece jenom projevem dalšího znaku této doby, totiž velmi malého smyslu pro úměrnost.

Slibuji však za sebe i za Stračenu Buličkovou, že se pokusím se polepšit.

S projevem hluboké úcty

šéfredaktor týdeníku Vývoj.

listárna redakce

Aktivní důstojník, mladý ženatý poručík, se čtyřměsíčním chlapcem, bez bytu v Praze, který v revoluci jako velitel významného úseku bránil Prahu proti okupantům, prosí o byt, buď jednu místnost pod uzavřením nebo pokoj a kuchyň pod uzavřením. Případně převezme do opatrování zařízení byt za nepřítomnosti (dočasné) jeho majitele. Dvouleté úsilí o získání bytu zůstalo zatím marné. V letech měsících měl rodinu v dřevěném stánku u Prahy, kde byly ještě dvě rodiny a dvě děti. Všechny tři i s matkou dostaly černý kašel a nebylo východiska. Snad se v této krajní situaci najde vlastenecká rodina, event. majitelka vily v Praze, která to pochopí a rodinu poručíka v jednoduchém bytě umístí. Adresa důstojníka je v redakci. Pomoc je opravdu naléhavá.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Jaroslav Kolman Cassius

BÁSNÍKU

P. B.

Nemůžeš naplnit své srdce
vším tmou noci,
vším zlatě žhnoucím prachem
života,

nemůžeš umlčet polibky ani
moci
děmona demova, když se tě
ptá a ptá.

Nemůžeš milovatí vířící úl
včel
a píseň množství, kterou
v prázdno bzučí,
nemůžeš obejmouti celé peklo,
těl,
vzít celé hnízdo emíj do
ndručí.

Je srdce živeno jen chlebem
vezdejším
a vínem štěstí, které nechce
másti,
nemůžeš opíjet nicotou ani
vším
motýla lidství, jen krápkěji, jen
části,

jen hnízda spáleného vyčítavý
dým
spěv pomsty leptá v srdce
slavičí
a krev, když tryskla na rty
rdoušeným
jak přiboj moře k nebi zařítí,

jen popel bídy doutnající
z dáli,
po ráně bídem mokvajícím pruh,
v netečné srdce rasy jizvu

vpálí
bolesti, kterou rozedren byl
druh,

smamení hanby, že se
nezarděla,
smamení křivdy, že se
nemstila,

vpálený cejch na přísti bílá
čela,
aby se hanbila, aby se hanbila,

aby se zarděl, básníku, tvůj
sen,
opilý hněvem jako rudým
vínem,

a dřív než meč zařáskne
v nový den,
srdce zas šlehlo plamenem
a dýmem.

Ze sbírky »Železná kořele«,
která vyjde v nejbližší do-
bě v novém vydání.

Špatné časy nacházejí vždy pohotové své nejoddanější
výkonné síly: špatné lidi. Zlo by dávno nebylo tak mocné,
kdyby nenacházelo tolik dychtivých přísluhovačů.

JOSEF ČAPEK

František Trávníček

ZRÁDNÁ TURISTIKA

Turistikou se Bezruč tak otužil, že mu ještě před nedávnem mohl záviděti nejohavnivější mladík. Nevěděl, co je to kožich, ba ani zimník. Když se jeho známí halili do kožichů nebo do zimníků, nosil lehoučký svrchník, a když do svrchníků, běhal jen v šatech, v rozhalené lehoučké košili. Na potulky po přírodě hnala jej veliká láska k ní a zaslíbená znalost bylinek i živočišné havěti. Na těchto četných potulkách ukázala se bezděky v pravém světle lidská tvářnost Bezručova: šaty již dávno vyšlé z módy a nevhodné jako roucho sváteční, které samo bylo vzorem prostoty a nenáročnosti, bez čepice, bez kravaty, často bos, hlavně na »hučnici« (t. j. na silnici, jak říká slezský lid). Tak se stalo, že když na hučnici před H. dohnal Bezruč vandrovníka, jdoucího na stravovací stanici neboli na herberk, byl jím otázan: »Na stanici, kam a ráde, na stanici?« Nebo že když nabídl Bezruč zemlednému vandrovníkovi, že mu ponese »kufereke«, ozvalo se zoufalé »pomoc!«, a když se později oba setkali v čekárně nejbližšího nádraží, ustrašený majitel kuferku rychle zmizel.

Přímo zrádné byly »výplazy« po té stránce, že odhalovaly úzkostlivě tajenou a maskovanou soucitnost a měkkost hospody v R., kam Bezruč rád chodíval, přišel pocestný, který se jen ohířival u kamen, protože na víc neměl. Bezruč, sedící za stolem u dveří, tajně mu poručil tak bohaté hody, že se pocestný cítil povinen poděkovat, ale komu? U prvního stolu seděli místní notáblové, kteří však jej při pokusu o poděkování nevrle odbyli, aby je neobtěžoval. Že by jej byl pohostil ten »tramp« u dveří? Není možná, vypadá jako já a k tomu se ještě mračí, usoudil pocestný. Tak zůstal Bezruč k svému uspokojení neznámým dobrodincem. Jinak by byl zcela jistě z hostince horempádem prchl.

Ještě výmluvněji svědčí o básníkovi jako člověku ta okolnost, že zachránil třem topícím se lideň život a že by byl v jednom případě málem zaplatil svou hrdinnou obětavost vlastním životem.

Z knihy »Lidská tvář Petra Bezruče«, která právě vyšla v nakladatelství Fr. Borový.

K ČESKÉMU VYDÁNÍ GUNTHEROVY KNIHY »ASIE JAKÁ JE«

Jako první kniha podzimního programu nakladatelství Fr. Borový vyjde slavná politická a historická reportáž populárního amerického žurnalisty Johna Gunthera »Asie jaká je« (Inside Asia), nejzajímavější a nejpoučnější průvodce po problémech tohoto rozlehleho a pro Evropana vždy trochu záhadného světa. V pestré směsici střídají se tu portréty státníků jednotlivých zemí Asie, s jejími historii, kulturními, společenskými a politickými poměry je čtenář seznamován stejně objektivně, důkladně a poutavě, jako tomu bylo u první knihy Guntherovy, Evropa jaká je (Inside Europe), která u nás během dvou let dosáhla třinácti vydání. Další dvě knihy: Inside latin America a Inside USA vyjdou také co nejdříve v českém překladu. Americký nakladatel nám poslal několik poznámek o životě a práci Johna Gunthera, jež v českém znění přetiskujeme:

John Gunther, jež Raymond Swing nazývá prvním mezi žijícími politickými reportéry, pracoval téměř v každé zemi světa, sleduje rok od roku historický vývoj. Jeho čtyři knihy »Inside« (Jaké jsou), položily s jedinečným úspěchem skoro celý svět na práh dveří amerického čtenáře. Inside Europe, Inside Asia, Inside Latin America, Inside USA (Evropa jaká je, Asie jaká je, Latinská Amerika jaká je a USA jaké jsou) slouží všechny stejnému úkolu — překlenout propast mezi historií a současnými událostmi a zlidštit a přiblížit průměrnému čtenáři hlavní problémy a osobnosti světové politiky bez vulgarisování a bez sensačnosti.

Gunther náleží k oné generaci energických amerických novinářů, kteří zde vyrostli po první světové válce. V letech 1924—1936 pracoval v Evropě jako dopisovatel chicagských Daily news. Byl postupně činný v každém důležitém městě, kde tento veliký deník měl kanceláře a nadto procestoval křížem krážem celý kontinent. Syrská válka, španělská revoluce, ženevská konference, puč na Balkáně byly mezi jiným cíle jeho cest. Žádný jiný americký dopisovatel nemohl získati tolik hlubokých zkušeností jako Gunther za oněch dvanáct let u chicagských Daily news.

Gunther se narodil v Chicagu 30. srpna 1901. Studoval na chicagské universitě, na níž r. 1922 dosáhl doktorátu. Měl různá zaměstnání, než se stal reportérem. Na začátku se zajímal o psaní jiného druhu. Uveřejnil několik úspěšných románů a jeho články a povídky vycházely v různých amerických publikacích. Jeho smad nejslavnější novinářský článek, vyšlý původně v Harpersu nejednal vůbec o Evropě nýbrž výlučně o Chicagu. Jiný článek v Harpersu »Arson de Luxe« byl prvním osvětlením požáru říšského sněmu.

Gunther vždy hleděl vyzkoumat fakta a dívat se na lidi jako takové. Mluvil osobně se všemi muži, jež tak skvěle popisuje v Evropě jaká je — s Trockým, Lloydem Georsem, Masarykem, Carolem Rumunským, de Gaullem, Churchilllem, Litvinovem, Venizelem, Dollfussem, de Valerou a mnoha jinými. Jako pozorný a odpovědný student kromě toho nikdy neopomenul podložiti vlastní konstatování pečlivě vyhledávanými historickými prameny.

»Evropa jaká je«, která v originále vyšla v roce 1936, založila úplně nový směr v dějinách vydavatelských. Po prvé spolupracovali nakladatel a autor k tomu, aby udrželi aktualitu knihy až do nejnovejších dnů. Podle toho, jak se měnily evropské poměry, Gunther psal nový materiál a nakladatel dosazoval a tiskl znova. Celkem vyšlo sedm různých vydání Evropy jaká je, poslední, vydané právě po vypuknutí války, mělo o 75 tisíc slov více než originál.

»Evropa jaká je« dosáhla obrovského úspěchu nejen ve Spojených státech, ale i v

Evropě samé. Devatenáct překladů vyšlo, mezi jinými i estonský, arabský, litevský, čínský, japonský. V několika státech byla kniha vzata z oběhu na př. v Německu a Maďarsku (německé i maďarské vydání existuje) a cenzurováno v jiných státech, mezi jinými v Jugoslavii. Když bylo usílováno o překlad do bulharštiny a turečtiny, úřady zakázaly vydání.

»Asie jaká je« (Inside Asia) vyšla 8. června 1939 a stala se ihned nejuspěšnější knihou Ameriky. Připravuje se pro tuto knihu, Gunther se vydal na cestu kolem světa a projel za jedenáct měsíců 30.000 mil. Navštívil každé důležité místo, o němž píše kromě Saudské Arábie a mongolských států a všude vešel v osobní styk s vedoucími osobnostmi: generálissimů Čiankašek, Mme Čiankašek, Gandhi, Nehru, Quezon a různí indičtí potentáti, političtí vůdci Palestiny a Blízkého Východu s ním měli rozmluvy.

Přidržuje se techniky, již si pečlivě vybudoval, odcestoval Gunther v roce 1940 do latinské jižní Ameriky a o rok později byla vydána »Inside Latin America« (Latinská Amerika jaká je). Navštívil všech dvacet republik latinské Ameriky včetně Puerto Rica a Trinidadu. Opět bylo jeho hlavním zájmem vyzkoumat a načrtnout historické pozadí a současnou skutečnost. Měl interviewy s osmnácti z dvaceti hlav států. Cardenas z Mexika, Vargas z Brazílie, Haya de la Torre z Peru, Batista z Kuby a mnoho argentinských vedoucích politiků mu poskytlo možnost dlouhých rozprav.

»Inside Latin America« se opět stala nejčtenější knihou. Mezitím Gunther pilně pracoval v jiných oborech, pořádal přednášky a byl činný v rozhlasu. Ale zároveň měl stále v patrnosti svůj úkol reportéra. Těsně před vypuknutím války r. 1939 znovu navštívil Evropu a shlédl ve funkci dopisovatele severoamerického rozhlasu sedmnáct států na prahu války. Objížděl Německo a tajně je i navštívil. Byl v Moskvě, když tam přiletěl Ribbentrop k podpisu velebného sovětsko-německého paktu, byl ve sněmovně, když Velká Británie vyhlásila válku. O vypuknutí války pak referoval pro severoamerické časopisy Alliance a Readers Digest.

Opět jako dopisovatel těchto časopisů a rozhlasu se pak Gunther vrátil do Londýna v roce 1941, aby se podíval na Británii v době, kdy procházela nejtěžší zkouškou ohněm. Po dvou letech odjel znovu na frontu, tentokrát jako válečný dopisovatel, přidělený hlavnímu stanu generála Eisenhowera. Byl reprezentantem všeho amerického tisku při invasi do Sicílie a doprovázel jako jediný žurnalista generála Eisenhowera při jeho přistání

na evropské půdě. Byl pak na čas přidělen osmé britské armádě a pozoroval její operace po boku lorda Gorta, maršála Montgomeryho a generála Alexandra jako jejich host.

Mezitím byl v Americe referentem o mezinárodní situaci pro Blue Network a civilním válečným poradcem u G. I. Roku 1944 však zanechal vši ostatní práce a začal psát dlouhou očekávané Inside USA (USA jaké jsou). Prameny pro tuto knihu — největší z jeho děl — shledával hezkou řádku let. Pracoval nepřetržitě po sedmadvacet měsíců — přes rok mu trvalo jen cestování po všech 48 státech — jako vždy, trval i tentokrát na tom, shlednouti všechno na vlastní oči. Mluvil s Rooseweltem, Trumanem, skoro se všemi členy vlády, se soudci nejvyššího soudního dvora, s Deweyem, Vandenbergem, s Tassenem, se senátory, slavnými místopředsedy a primátory, jakož i s jinými představiteli veřejného života Spojených států, od Henryho Forda po Harryho Bridgese. Podle kritiky New York Herald Tribune je tato kniha nejdokonalější přehled amerických dějin, který byl kdy napsán. Nyní připravuje Gunther svůj vlastní životopis a pak chce napsat knihu o Africe.

Z nových francouzských románů a essayů. Louisa Weissová dokončila cyklus »La Marseillaise« třetím svazkem: »L'Etandard sanglant«. První dva svazky mají název: »Allons, enfants de la patrie!« a »Le jour de gloire est arrivé«. Tuto fresku nedávného dramatu Francie vydalo nakladatelství Gallimard. — V nakladatelství Milieu du Monde vyšel nový román »Le pour et le contre« (Pro a proti) od Jacquesa de Lacretelle, ličící život spisovatele mezi dvěma válkami uprostřed literární a mondénní společnosti této doby. — V témž nakladatelství vydala sbírku reminiscencí z let 1940-1945 Colette pod názvem »L'Etoile Vesper« (Večernice). — V nakladatelství Hier et Aujourd'hui vyšel román »Défense de vivre« (Za kázáno žít); autorem je mladý katolický spisovatel F. A. Viallet a námětem tragédie člověka za fašistického režimu. V nakladatelství Edition Sociales vydalo znovu politický pamflet Georges a Politzera »Révolution et Contre-Révolution au XXe Siècle« (Revoluce a protirevoluce ve XX. století), který vydala tajně komunistická strana francouzská v lednu 1941 jako odpověď na Rosenbergovu řeč ve francouzském parlamentě, již nacistický »filosof« účtoval s idejemi r. 1789. Politzer v ní neobjasně uprostřed německého móde ukázal, jak »historická metoda« Němců spočívá v záměrné proměně historie v mytůs a demaskoval německé revolucionářství, které bylo napopak čistým protirevolucionářstvím. K. I.

BIBLIOPILIE:

Přes zdánlivou krisi knižního trhu, daří se v Paříži bibliofilským vydáním. Tak nakladatel Varin-Bernier vydal krásné vydání Pascalových Pensées. Vydání je úplné. Jsou v něm otištěny tři dlouhé neuveřejněné myšlenky, které objevil Louis Lafuma v zápiscích abbé Périeria, Pascalova příbuzného.

Edition Pré au-clere vydalo Puškinovu Pikovou dámu s ilustracemi Claveho. (Totéž nakladatelství vydává i kolekci klasiků za »přístupné ceny«.) V poslední době vyšly »Choueni« a »Tatík Goriot« H. de Balzaca.

Nakladatelství »Quatre Vents« vydalo Dostojevského »Trapný příběh«.

Editions de Flore vydalo v překrásné úpravě Desnosovu báseň »Le bain avec Androméda« s Labissovyými ilustracemi a Editions Boisseau que j'agonise.

Edition du Chene, vydaly pozoruhodný román Pierre Leforestiera »Bete à vivre«. Autor odhaluje zápasy mladého člověka, který hledá nové jistoty, když staré zklamou. V knize je zároveň vysloveno zklamání válečného vězně, který se vrací do rozharané vlasti.

Nakladatelství Ferenczi vydalo historický román Francise Carca »Surprenant proces d'un bourgeois«. Carcovi slouží historie ovšem jen za scénariem, v které rozvíjí příběhy svých hrdinů. Zde se věnuje problému středověké metafysické hrůzy. Vysvětluje ji nepohodlností společenských forem, kterou jsou naopak provázány nejistotou životních podmínek. Hrdina je vorleský kat, který zatajuje před úřady vlastní přestupek. Prozatím neobjektivnější studii o existencialismu uveřejnil filosof Lefebvre v knize »Existentialisme«, vyd. nakladatelstvím Sagittaire. V knize odkrývá autor solipsistické tendence existencialismu, které po zkušenostech, kterými prošel moderní člověk v posledních letech, nemohou sloužit a také neslouží ničemu jinému, než udržování staré budovy idealismu. Pierre Fauchery věnuje svou týdenní kroniku v časopise »Action« kritikám románových prací mladých autorů, a to románům Cecilie Bertinové »La parade des impies« (nakl. Grasset), Francois Verneta »Les amateurs de spectacles« (Sagittaire), G. E. Clauciera »Secours au spectateur« (Laffent), »Vies exem-

plaires« Claude de Fréminville (Charlot). Ani jednomu z autorů nechybí podle Faucheryho talent. Nicméně, a to je společným znakem téměř celé mladé francouzské tvorby, nestrávil vliv Balzacův, Dostojevského, Faulknerův či Kafkův do té míry, aby vytvořili ryzi autentické dílo.

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Jaromír Hofec: Na časy. — Obálka Jos. Hochman. Frontispice R. Wiesner. Nakl. Práce. Stran 75, brož. 50 Kčs.

Dr Jiří Chyský: Pracovní právo v kostce. Obálka Frant. Mašek. Naklad. Práce. Stran 127, brož. 42 Kčs.

Joergen Frantz Jacobsen: Barbara. Z dánštiny přeložila Jiřina Vrtišová. Obálka Jaroslav Šváb. Nakl. vydavatelstvo Družstevní práce. Stran 331.

Alexander Werth: Moskevský válečný deník (Moscow War Diary). Z angličtiny přeložil Jindřich Fantl. Obálka a vazba Petr Tučný. Vydalo vydavatelstvo Družstevní práce. Stran 319.

Maurice Hindus: Kozáci. Osudy válečnického lidu (The Cossacks. The Story of a Warrior People). Z angličtiny přeložil Frant. Bommer. Obálka P. Tučný. Vydalo vydavatelstvo Družstevní práce. Stran 373.

J. Svačinová-Felixová: Ze všech nejdřívší. Obálka M. Rady. Vydalo naklad. Pražské akc. tiskárny. Stran 159, brož. 55 Kčs.

Jean Gabus: Eskymák Miluka. Z francouzštiny přeložil M. Jirda. Obálka Josef Ficelec. Nakl. Orbis. Stran 85, brož. 50 Kčs.

Samuel Taylor Coleridge: Skládání o starém námořníku (The Rime of the Ancient Mariner). Přeložil a doslov napsal Jos. Nesvatba. Kresby M. Stecker. Graf. upravil V. Hajný. Vydala Studentská knižtiskárna. Stran 51, brož. 45 Kčs.

Český lidový humor. V uspořádání a s předmlouvou R. Lužika. Nákladem Karla Synka. Obálka M. Sašek. Stran 63, brož. 18 Kčs.

Ruský humor. V uspořádání, v překladu a s předmlouvou B. Běhounkové. Nákladem Karla Synka. Obálka M. Sašek. Stran 62, brož. 18 Kčs.

Anglické a americké anekdoty. V uspořádání, v překladu a s předmlouvou Josefa Balcara. Nákladem Karla Synka. Obálka M. Sašek. Stran 63, 18 Kčs.

Anglicky od Angličanů

Nové kursy v září pro začátečníky a pokročilé. Speciální kursy pro děti od 8 let, též kursy francouzštiny pořádá

Spolek pro povznesení vzdělání, soukr. škola jazyková

REVOLUČNÍ 15 - TELEFON 604-24